

Samen lezen, samen leren

Een onderzoek naar hoe BiblioPlus meer begeleiding op het gebied van taal kan bieden aan gezinnen.

Iris Hopman & Niobe Maessen
HOGESCHOOL VAN ARNHEM EN NIJMEGEN

Samen lezen, samen leren

Een onderzoek naar hoe BiblioPlus meer begeleiding op het gebied van taal kan bieden aan gezinnen.

Studenten:	Iris Hopman 568579 Niobe Maessen 569435
School:	Hogeschool van Arnhem en Nijmegen
Inleverdatum:	Maandag 3 juni 2019
Opdrachtgever en functie:	Suzanne Böhmer (projectleider)
Organisatie:	BiblioPlus (VoorleesExpress)
Begeleider:	Erik Siebenheller
Beoordelaar:	Jessica Spikker
Woorden:	15000

Voorwoord

Voor u ligt het onderzoeksrapport *Samen lezen, samen leren. Een onderzoek naar hoe BiblioPlus meer begeleiding op het gebied van taal kan bieden aan gezinnen*.

Dit onderzoeksrapport is geschreven in het kader van het afronden van de opleiding Pedagogiek aan de Hogeschool van Arnhem en Nijmegen. Het onderzoek heeft plaatsgevonden bij de organisatie BiblioPlus 'VoorleesExpress' in Cuijk en omgeving.

In februari 2019, zijn wij gestart met ons onderzoek. Wij zijn tevreden met het resultaat dat het onderzoek heeft opgeleverd. Hiervoor willen wij graag een aantal mensen bedanken voor hun medewerking en begeleiding.

Ten eerste willen wij onze opdrachtgever, S Böhmer, bedanken. Zij heeft veel met ons meegedacht tijdens het verloop van het onderzoek. Ook heeft zij geholpen om draagvlak in de organisatie te creëren. Verder willen wij J. Lourens bedanken voor de nuttige informatie die zij heeft gegeven tijdens onze interviews. Dank aan de verschillende respondenten: de vrijwilligers, gezinnen en de medewerkers van andere locaties van de VoorleesExpress. Wij bedanken hen allen voor de tijd die zij voor het onderzoek hebben vrijgemaakt en de waardevolle informatie die zij hebben verstrekt.

Wij bedanken E. Siebenheller voor de constructieve feedback en de goede motivatie die wij van hem hebben ontvangen. Zo werd ons onderzoek naar een hoger niveau getild. Dank aan onze medestudenten voor hun input. Als laatste danken wij de mensen uit onze directe omgeving, die ervoor hebben gezorgd dat ons onderzoeksverslag er goed uitziet.

Hartelijk bedankt allemaal.

Wij wensen jullie allemaal veel leesplezier!

Iris Hopman & Niobe Maessen

Inhoudsopgave

Samenvatting.....	5
Hoofdstuk 1. Inleiding.....	7
1.1 Context Onderzoek.....	7
1.2 Aanleiding Onderzoek.....	8
1.3 Leeswijzer.....	8
Hoofdstuk 2. Probleemanalyse.....	9
2.1 Praktijkanalyse.....	9
2.1.1 Huidig aanbod.....	9
2.1.2 De doelgroep.....	10
2.1.3 Analysemodel.....	10
2.2 Literatuuranalyse.....	13
2.2.1 De opzet van de VoorleesExpress.....	13
2.2.2 Taalontwikkeling.....	14
2.2.3 Tweetaligheid.....	15
2.2.4 Taalvaardigheid op landelijk niveau.....	16
2.2.5 Effectiviteit van de VoorleesExpress.....	17
2.2.6 Andere interventies.....	19
2.3 Conclusie.....	20
2.4 Probleemstelling.....	21
2.4.1 Beschrijving praktijkprobleem.....	21
2.4.2 Doelstelling.....	21
2.4.3 Onderzoeksvraag.....	21
2.4.4 Deelvragen.....	21
Hoofdstuk 3. Methode van onderzoek.....	22
3.1 De onderzoeksbenadering.....	22
3.2 Participanten.....	22
3.3 Procedure van onderzoek.....	23
3.4 Meetinstrumenten.....	24
3.4.1 Interviews.....	25
3.4.2 Vragenlijsten.....	25
3.4.3 Analyse.....	25
3.4.4 Betrouwbaarheid en validiteit.....	26
3.4.5 Privacy.....	27
Hoofdstuk 4. Resultaten.....	28
4.1 Deelvraag 1.....	28
4.2 Deelvraag 2.....	30
4.3 Deelvraag 3.....	32
4.4 Deelvraag 4.....	33
Hoofdstuk 5. Conclusie en Evaluatie.....	35
5.1 Conclusie.....	35
5.2 Evaluatie.....	38
5.3 Aanbevelingen.....	39
Literatuurlijst.....	41
Bijlagen.....	44
Bijlage A Definitie begrippen.....	44
Bijlage B Interviewguide gezinnen.....	45
Bijlage C Interviewguide vrijwilligers.....	47
Bijlage D Vragenlijst.....	49

Bijlage E Interviewguide Taalhuis.....	51
Bijlage F Interviewguide GGD	53
Bijlage G Interviewguide Medewerkers	55
Bijlage H Mindmap Topics.....	57
Bijlage I Overige resultaten	59
Bijlage J Geheimshoudingsverklaring 1	60
Bijlage K Geheimshoudingsverklaring 2.....	61

Samenvatting

Vanuit de organisatie BiblioPlus, in het land van Cuijk en Maasduinen, wordt de VoorleesExpress georganiseerd in zeven gemeenten, waarbij de focus in het onderzoek ligt op Cuijk. De VoorleesExpress is een project van twintig weken met als doelgroep kinderen van twee tot en met acht jaar en hun ouders. Gezinnen komen in aanmerking voor deelname als de Nederlandse taalontwikkeling een achterstand heeft opgelopen of dreigt op te lopen. Bij het project wordt vooral gewerkt met vrijwilligers. Vrijwilligers worden gekoppeld aan een gezin en komen dan één keer in de week, gedurende twintig weken, bij het gezin thuis. Daar werken zij samen met ouder en kind aan de taalontwikkeling van het kind door voor te lezen en taalspelletjes te spelen. Ouders dienen dit naderhand dan zelf op te pakken.

Vanuit de organisatie werd opgemerkt dat veel gezinnen na afronding van de VoorleesExpress behoefte hadden aan een vervolg. In dit onderzoek is gekeken naar wat de behoeften van de gezinnen precies zijn. Daarnaast zijn de vrijwilligers ook gevraagd naar hun inzichten. De organisatie wilde graag dat hierbij een overgang werd gelegd naar het Taalhuis. Dat is een project dat gericht is op volwassenen, met als doel het aanleren van de Nederlandse taal.

De hoofdvraag van het onderzoek is: Hoe kan de VoorleesExpress de deelnemende gezinnen richting zelfstandigheid op langere termijn begeleiden, op het gebied van de bevordering van de taalontwikkeling?

Uit de resultaten blijkt dat ouders doorgaans sterk gemotiveerd zijn om aan de slag te gaan met een nieuw taalproject. De meeste gezinnen staan ervoor open om meer te leren op het gebied van taal, zowel voor zichzelf als voor hun kind. Dit is gemeten door acht gezinnen, van verschillende gemeenten en afkomst, te interviewen. Tijdens de interviews is gevraagd naar hun ervaringen, wensen en bekendheid met het Taalhuis. De ervaringen van de gezinnen waren voornamelijk erg positief en ze gaven duidelijk aan waar hun wensen nog lagen. Uit de interviews bleek dat de bekendheid van het Taalhuis onder de maat is. Ook kwam naar voren dat ouders behoefte hebben aan een taalaanbod dat gericht is op zowel ouders als kind. Vanuit de ouders blijkt dat zij dit nog missen. Momenteel vinden de ouders de overstap naar het Taalhuis nog te groot. Dit komt doordat zij het Taalhuis niet kennen en zij niet worden begeleid bij de overstap.

Naast de gezinnen zijn tien vrijwilligers geïnterviewd, uit verschillende gemeenten. Aan hen werden vragen gesteld over hun ervaringen met de gezinnen, bekendheid met het Taalhuis en hun ideeën over wat er nog beter kan en de mogelijkheid van een vervolgtraject. Ook uit deze interviews bleek dat de vrijwilligers meestal erg enthousiast waren over de VoorleesExpress. Zij focusten zich wel voornamelijk op het kind en niet op de ouders. De handvatten hiervoor werden nog niet voldoende aangeboden. Ook

de vrijwilligers zijn nauwelijks bekend met het Taalhuis, waardoor de doorverwijzing naar dit project moeizaam verloopt. Zij zouden graag zien dat er meer informatie aangeboden wordt over het Taalhuis. Als laatste zijn er achttien andere locaties van de VoorleesExpress bevraagd, via een vragenlijst die zij online hebben ingevuld. Zij werden gevraagd naar hun vervolgtrajecten, of er nog contact was met gezinnen achteraf en wat bij hen de rol van de vrijwilligers was. Sommige locaties gaven een duidelijk voorbeeld van een vervolgtraject. Deze werden meestal uitgevoerd in samenwerking met een Taalhuis of een ander taalproject.

Concluderend: het Taalhuis moet ten eerste meer bekendheid krijgen bij zowel gezinnen als vrijwilligers. Beide moeten hiervoor duidelijke handvatten worden aangeboden. Ten tweede: aangezien de vrijwilligers een belangrijke rol spelen in de doorverwijzing naar het Taalhuis, dient er meer ingezet te worden op deze betrokkenheid en de invulling hiervan. Ten derde dient er een taalgericht aanbod te komen dat gericht is op ouder en kind samen, zodat ook deze doelgroep aan bod komt.

Hoofdstuk 1. Inleiding

In dit hoofdstuk wordt de context van het onderzoek toegelicht, waarbij de organisatie wordt beschreven. Vervolgens wordt de aanleiding van het onderzoek benoemd.

1.1 Context Onderzoek

Het onderzoek vindt plaats bij de organisatie BiblioPlus in Cuijk. Dit is de bibliotheek van het land van Cuijk en Maasduinen. Daaronder vallen zeven gemeenten: Cuijk, Boxmeer, Bergen, Gennep, Grave, Sint Anthonis en Mill & Sint Hubert. BiblioPlus vormt meer dan alleen een bibliotheek die leesplezier voor mensen biedt. De missie van BiblioPlus is “Iedereen kan volwaardig meedoen in de informatie- en participatiesamenleving” (BiblioPlus, 2016). Het doel is de autonomie van mensen versterken en draagkracht creëren. Het uitgangspunt van de organisatie is: ‘Kennis is kracht.’ Hieronder vallen drie verschillende clusters (BiblioPlus, 2016).

Als eerste bestaat er het cluster ‘Kennis en vaardigheden.’ Dit is gericht op kinderen van nul tot en met achttien jaar, laaggeletterden¹, werkzoekenden en senioren. Dit cluster heeft als doel zich te richten op deze kwetsbare doelgroepen. De basisvaardigheden staan hierbij centraal. Onder de basisvaardigheden vallen: rekenen, taal, financiën, gezondheid en digitale vaardigheden. In dit cluster worden cursussen, en activiteiten gemaakt en uitgevoerd met deze mensen, om hen zo deze basisvaardigheden aan te leren en/of te versterken.

Als tweede bestaat er het cluster ‘Ontspanning en inspiratie.’ Hierbij worden er boeken aangeboden die kunnen worden geleend, of ter plekke gelezen kunnen worden. Zo kunnen mensen zich door middel van lezen ontspannen. Als derde bestaat er het cluster ‘Kennisindeling en ontmoeting.’ Hier ligt de focus op de collectieve draagkracht van mensen (BiblioPlus, 2016).

Het onderzoek wordt uitgevoerd bij het project de VoorleesExpress. Dit project valt onder het cluster ‘Kennis en vaardigheden’ en richt zich op de kwetsbare doelgroep laaggeletterden en kinderen van twee tot en met acht jaar. De VoorleesExpress is een project dat aangeboden wordt buiten school ter bevordering van de taalontwikkeling. Dit project duurt twintig weken. Eén keer in de week, gedurende een uur, komt een vrijwilliger bij een gezin thuis om daar voor te lezen en taalspelletjes te spelen. Het is de bedoeling dat tenminste één van de ouders altijd daarbij aanwezig is, zodat de ouders kunnen leren van de vrijwilliger. De vrijwilliger heeft een voorbeeldfunctie. De VoorleesExpress wil de taalontwikkeling van de kinderen stimuleren en de taalomgeving thuis verrijken (BiblioPlus, 2018). Uit landelijke statistieken blijkt dat de laaggeletterdheid in het land van Cuijk en Maasduinen relatief hoog ligt, rond de 13 tot 16%. Landelijk is dit gemiddeld 12% (BiblioPlus, z.d.). Laaggeletterdheid vormt een groot probleem en heeft

¹ “Laaggeletterdheid is een begrip voor mensen die moeite hebben met lezen en schrijven. Zij zijn geen analfabeten, maar beheersen niet een mbo 2-3 niveau voor lezen en schrijven” (Stichting Lezen&schrijven, 2017).

invloed op onderwijs, werk en inkomen van de mensen (BiblioPlus, z.d.). De VoorleesExpress is opgericht om in te spelen op dit probleem. Het is een preventief programma met als doel ervoor te zorgen dat zo min mogelijk mensen op latere leeftijd te maken hebben met laaggeletterdheid. De preventie is dan ook voornamelijk gericht op kinderen. De VoorleesExpress is in regio Cuijk gelinkt aan BiblioPlus. Dit is gedaan om een laagdrempelige ingang te creëren voor ouders naar de VoorleesExpress toe, zodat er gemakkelijker doorverwezen kan worden naar de bibliotheek (BiblioPlus, z.d.).

De gezinnen die terechtkomen bij de VoorleesExpress worden aangemeld door de Gemeentelijke Gezondheidsdienst (GGD). Alleen de GGD kan de gezinnen aanmelden bij de VoorleesExpress. De GGD meldt kinderen aan die achterlopen met de spraak-taalontwikkeling. Daarnaast is het een van de criteria dat ouders zelf thuis moeite hebben om dit op te pakken en dat zij openstaan voor de VoorleesExpress. De basisscholen waar de kinderen onderwijs volgen kunnen ook taalproblemen signaleren en doorgeven aan de GGD, zodat de gezinnen aangemeld kunnen worden (J.Lourens, persoonlijke communicatie, 20 maart 2019). BiblioPlus zorgt voor de vrijwilligers die aan de slag gaan bij de gezinnen. De vrijwilligers kunnen zich via de site aanmelden. De GGD en BiblioPlus werken samen om een goede VoorleesExpress te creëren (S. Böhmer, persoonlijke communicatie, 5 februari 2019).

1.2 Aanleiding Onderzoek

De VoorleesExpress is in 2006 opgericht in Utrecht. Dit project is uitgegroeid tot een landelijk netwerk en wordt ingezet in meer dan honderd gemeenten (VoorleesExpress, z.d.). In de regio van Cuijk bestaat de VoorleesExpress relatief kort. Van de zeven gemeenten die er momenteel bij aangesloten zijn, zijn twee gemeenten pas sinds september 2018 bezig met de VoorleesExpress. Bij andere gemeenten bestaat de VoorleesExpress sinds oktober 2017. Medewerkers en vrijwilligers krijgen vaak te horen van gezinnen dat er dankzij hun hulp stappen vooruit zijn gemaakt op het gebied van taal. Gezinnen willen na de VoorleesExpress vaak nog meer doen voor henzelf en voor hun kind. Momenteel kan hier nog niet concreet op ingespeeld worden. Dit is een belangrijk aspect waar de medewerkers een vraag over hebben. De organisatie wil weten wat aan ouders en kinderen aangeboden kan worden, nadat zij de VoorleesExpress afgerond hebben. Momenteel bestaat daar nog geen uitgebreid aanbod voor (S. Böhmer, persoonlijke communicatie, 5 februari 2019).

1.3 Leeswijzer

In het onderzoeksrapport wordt in hoofdstuk 1 kennism gemaakt met de organisatie en wordt de aanleiding van het onderzoek beschreven. Vervolgens komt in hoofdstuk 2 de probleemanalyse aan bod. Deze is onderverdeeld in een praktijkanalyse en een literatuuranalyse. In hoofdstuk 3 wordt de methode van onderzoek beschreven. Daarbij komen de onderzoeksbenadering, de procedure van het onderzoek, de meetinstrumenten, de analyse, de validiteit en betrouwbaarheid en de privacy aan bod. In hoofdstuk 4 worden de resultaten van het onderzoek weergegeven. Tenslotte worden in hoofdstuk 5 de conclusie en evaluatie beschreven, gevolgd door een korte aanbeveling voor het onderzoek.

Hoofdstuk 2. Probleemanalyse

2.1 Praktijkanalyse

In de praktijkanalyse wordt beschreven wat het huidige aanbod is, wat de doelgroep van de organisatie is en wordt er door middel van het 5xW+H-model gekeken naar wat het probleem is. Daarbij wordt onderzocht hoe het probleem is ontstaan en waarom het een probleem is voor de organisatie.

Volgens S. Böhmer (persoonlijke communicatie, 5 februari 2019) geven de ouders van de VoorleesExpress aan dat zij behoefte hebben aan een vervolgtraject nadat zij de VoorleesExpress hebben afgerond. Meerdere medewerkers geven dit ook aan. Zij zouden graag willen zien dat zij ouders en kinderen kunnen verwijzen naar een volgende stap, of dat zij zelf die stap kunnen aanbieden. Momenteel is dit nog niet het geval. Er zijn al wel verschillende Taalhuizen opgericht. De Taalhuizen zijn vooral gericht op het aanleren van de Nederlandse taal, waaronder lezen en schrijven. De doelgroep bestaat met name uit ouders/volwassenen die moeite hebben met de Nederlandse taal. Voor jonge kinderen die moeite hebben met taal bestaat er tot nu toe, als initiatief vanuit BiblioPlus, alleen nog de VoorleesExpress. De organisatie hoopt te bereiken dat er voor de gezinnen een vervolgtraject na de VoorleesExpress wordt gerealiseerd (S. Böhmer, persoonlijke communicatie, 5 februari 2019).

2.1.1 Huidig aanbod

Naast de VoorleesExpress worden er door BiblioPlus verschillende producten aangeboden voor kinderen van nul tot en met achttien jaar (BiblioPlus, 2016). Deze producten zijn echter niet specifiek bedoeld voor kinderen met een taalachterstand. Als eerste bestaat er Boekstart. Dat is gericht op kinderen van nul tot en met twee jaar en gaat over het kennismaken met taal. Het stimuleert ouders ook te gaan voorlezen. Verder bestaat er de speel-o-theek. Deze is gericht op kinderen van twee tot en met acht jaar en heeft als doel te werken aan de sensorische en motorische ontwikkeling door middel van speelgoed. Nauw aan de VoorleesExpress gelinkt, is de BOS (bibliotheek op school). Vanuit dit programma worden er op school kleine bibliotheken gevestigd. Dit wordt gedaan om ouders en kinderen te stimuleren meer te gaan lezen/voorlezen. BiblioPlus biedt naast deze producten ook andere programma's aan, zoals trainingen. Deze trainingen zijn met name gericht op de ouders en opvoeders van kinderen van nul tot en met achttien jaar. De trainingen gaan bijvoorbeeld over hoe ouders om kunnen gaan met autisme, gezond eten en andere opvoedvragen. Naast de VoorleesExpress biedt BiblioPlus in het kader van laaggeletterdheid het Taalhuis aan (BiblioPlus, 2016).

Taalhuis is gevestigd in de bibliotheek. Daar kunnen mensen terecht voor hulp met de taalontwikkeling, zoals lezen, schrijven en hulp met digitale vaardigheden. De hulp is gericht op volwassenen. Vanuit de Bibliotheek kunnen volwassenen zich aanmelden voor het Taalhuis. Dit is geheel vrijwillig. Als eerste

vindt er een gesprek plaats om te kijken waar iemand aan wilt werken. Daarna wordt er een vrijwilliger toegewezen die de volwassenen gaat begeleiden. In het Taalhuis worden cursussen en activiteiten georganiseerd op het gebied waarop mensen zich willen verbeteren, bijvoorbeeld het voorbereiden op een sollicitatie of het aanleren van computervaardigheden. Taalhuis biedt voor een deel één op één begeleiding, maar ook groepsbegeleiding. Deze groepsbegeleiding vindt voornamelijk plaats in het Taalcafé, dat een onderdeel is van het Taalhuis. Hier ontmoeten anderstalige volwassenen elkaar en gaan ze in gesprek over een bepaald thema, om zo de Nederlandse taal aan te leren. Taalhuis is daarnaast ook een ontmoetingsplek voor partners en vrijwilligers van andere organisaties zoals: Stichting Lezen & Schrijven en Humanitas (J, Lourens, persoonlijke communicatie 7 maart 2019).

Er bestaan nog een paar andere projecten die door de jeugdconsulent worden georganiseerd. Deze projecten worden in samenwerking met school georganiseerd. Eén van deze projecten is 'Samen Beter Lezen'. Dit project vindt plaats op school en is voor kinderen van groep vier tot en met acht die moeite hebben met lezen. Daarnaast bestaat er een project gericht op ouders, genaamd 'Ouders Voor Lezen.' Hierbij komen ouders van kinderen van nul tot en met zes jaar naar school toe. In februari 2019 is er ook een pilot opgericht voor kinderen van groep 1/2 en groep drie. (I. Van Elst, persoonlijke communicatie, 12 februari 2019).

2.1.2 De doelgroep

De doelgroep van de VoorleesExpress en de doelgroep waarop in dit onderzoek wordt gefocust, zijn kinderen van twee tot en met acht jaar en hun ouders. Deze kinderen hebben moeite met de taal of hebben taalproblemen. De ouders van deze kinderen hebben gevarieerde culturele achtergronden, ook Nederlands. De ouders van de kinderen lezen vaak weinig in het Nederlands voor aan de kinderen, vanwege hun lagere taalniveau of omdat zij de handvatten hiervoor nooit aangeboden hebben gekregen. Een deel van deze doelgroep is waarschijnlijk ook laaggeletterd (BiblioPlus, 2016). Dat betekent dat ze moeite hebben met lezen en schrijven. Hierdoor zullen zij niet tot nauwelijks voorlezen aan hun kinderen, wat ervoor zorgt dat de kinderen thuis weinig van de Nederlandse taal ervaren. Zij vormen een kwetsbare groep in de maatschappij. Laaggeletterdheid kan ervoor zorgen dat mensen een opleiding beneden hun niveau volgen. Bij jonge kinderen zorgt laaggeletterdheid/taalachterstand er voor dat ze moeilijker te bereiken zijn door leerkrachten. Hierdoor verloopt de schoolperiode moeizaam. Op latere leeftijd kan dit ervoor zorgen dat mensen zich schamen en niet hun volledige capaciteiten benutten (BiblioPlus, 2016).

2.1.3 Analysemodel

Om een concrete praktijkanalyse te maken is er gebruik gemaakt van het 5xW+H-model. Dit is ingezet om meer inzicht te krijgen in wat het probleem is, wie met het probleem te maken heeft en welke andere factoren een rol spelen (Migchelbrink, 2006).

Wat: wat is het probleem?

Nadat de VoorleesExpress is afgerond en de vrijwilligers twintig weken in een gezin zijn geweest, zijn ouder en kind op zichzelf aangewezen (S. Böhmer, persoonlijke communicatie, 5 februari 2019). Het traject is afgerond en voor kinderen die nog extra ondersteuning nodig hebben is er geen concreet vervolgaanbod na de VoorleesExpress. De desbetreffende doelgroep bestaat uit kinderen die een merkbare taalachterstand hebben in vergelijking met leeftijdsgenoten. Bovendien hebben zij een taalarme thuisomgeving. Ouders en opvoeders van deze kinderen hebben nog onvoldoende handvatten om hiermee zelfstandig aan de slag te gaan.

Er bestaan verschillende projecten rondom taal vanuit BiblioPlus, maar deze sluiten niet op elkaar aan en zijn gericht op alleen ouders of alleen kinderen. Verder zijn de projecten die georganiseerd worden op school gericht op kinderen vanaf groep vier en deze worden niet in samenwerking met BiblioPlus georganiseerd. Er bestaat vanuit BiblioPlus dus geen vervolgtraject om direct na de VoorleesExpress in te zetten of om naar door te verwijzen. Zonder een passend vervolg is het mogelijk dat zowel ouders als kinderen die na twintig weken een stijging hebben opgebouwd, weer terugvallen of dat de stijgende lijn niet doorzet. Wat het passende vervolg wordt, dient nader onderzocht te worden (S. Böhmer, persoonlijke communicatie, 5 februari 2019).

Wie: Wie heeft te maken met het probleem?

Als eerste zijn de gezinnen betrokken. Dit zijn de ouders/verzorgers en kinderen. Zij merken de effecten van de VoorleesExpress en merken ook de terugval wanneer de twintig weken zijn afgerond. De ouders en kinderen zijn de doelgroep waar de VoorleesExpress om draait en zij hebben daarom een belangrijke rol. Als tweede zijn de medewerkers van de VoorleesExpress betrokken bij dit probleem. Dit komt doordat zij de VoorleesExpress inzetten om een doel te bereiken op lange termijn. Aangezien er preventief wordt gewerkt, is het een belangrijk streven dat de positieve resultaten worden vastgehouden. Doordat er nu geen vervolg is op de VoorleesExpress, is het risico van een terugval aanwezig. Dan zijn mogelijk de twintig weken slechts een opstapje geweest voor ouders en kinderen, zonder een duidelijk en helpend vervolg.

Ook de GGD is als één van de partners betrokken bij dit probleem. De GGD is verantwoordelijk voor de aanmelding van gezinnen. Het is voor de GGD van belang, omdat zij willen zien dat zowel kind als ouders een blijvende positieve stijging behouden. Verder hebben de vrijwilligers van de VoorleesExpress met het probleem te maken. Als de VoorleesExpress geen vervolg heeft, kunnen zij de gezinnen nergens naar doorverwijzen. Zij hebben twintig weken intensief met de gezinnen gewerkt aan de taalontwikkeling. Als zij constateren dat het kind meer nodig heeft maar de mogelijkheid hiervoor ontbreekt, is dat lastig.

Wanneer: Wanneer treedt het probleem op?

Het probleem treedt op na afronding van de twintig weken van de VoorleesExpress en ook op langere termijn. Als een kind meer nodig heeft dan twintig weken, maar er is niets anders, dan is het een

probleem vanaf het moment dat de vrijwilliger stopt. Dit probleem doet zich voor bij de VoorleesExpress. De medewerkers krijgen regelmatig de vraag of er nog iets anders is wat ze kunnen aanbieden. Op die vraag is nog geen antwoord beschikbaar.

Waarom: Waarom is het een probleem?

Een gebrek aan voldoende taalvaardigheid heeft nadelige gevolgen op verschillende gebieden.

Op microniveau kunnen taalproblemen voor diverse problemen zorgen bij het individu. Voor kinderen kan het lastig zijn om aan te sluiten bij leeftijdsgenoten, als zij zichzelf niet goed verstaanbaar kunnen maken in de op school gesproken taal. Het is bijvoorbeeld moeilijker om een gesprek aan te gaan, of er ontstaan misverstanden (Meller, 2004). Ook zal dit het begrip in de les en dus de schoolresultaten negatief beïnvloeden. Begrijpend lezen hangt namelijk samen met schoolprestaties en woordenschat is hierbij de belangrijkste factor voor begrip (Vermeer, 2006).

Op mesoniveau is het een probleem, omdat scholen meer tijd en aandacht moeten besteden aan het op niveau brengen van kinderen met een taalachterstand (I. Van Elst, persoonlijke communicatie, 12 februari 2019). Ook voor BiblioPlus is het een probleem. Er wordt gesignaleerd dat ouders na afloop van de VoorleesExpress behoefte hebben aan meer ondersteuning (S. Böhmer, persoonlijke communicatie, 5 februari 2019). De organisatie heeft als doel om gezinnen zover op weg te helpen dat zij op het gebied van taal geen verdere hulpverlening meer nodig hebben. In veel gevallen is dit echter nog wel nodig. Daarom is het wenselijk dat er meer wordt gedaan om deze gezinnen te helpen.

Op macroniveau zijn de gevolgen ook merkbaar. Zo wordt in het beleidsplan van de Bibliotheek (BiblioPlus, 2016) beschreven dat een toename in laaggeletterdheid de maatschappelijke kosten verhoogt. Laaggeletterden zijn vaker werkloos en lopen een groter risico op een lage sociaaleconomische status, in vergelijking met niet-laaggeletterden. Ook kan een taalachterstand gevolgen hebben voor de gezondheid, bijvoorbeeld als informatie van zorgverleners niet goed begrepen wordt (Twickler et al., 2009). Dit zijn enkele maatschappelijke problemen die zich kunnen voordoen als gevolg van taalachterstanden bij mensen.

Het is dus van belang een taalachterstand bij kinderen te voorkomen of te verhelpen. Om deze redenen is het vraagstuk van dit onderzoek relevant. Na afloop van de Voorleesexpress is er weinig aanbod voor kinderen met moeilijkheden op het gebied van taal. Als een vervolgtraject kan worden aangeboden, betekent dit voor de VoorleesExpress dat gezinnen minder vaak zullen vragen om deelname aan een tweede ronde. Voor de gezinnen zal dit betekenen dat zij verder op weg geholpen kunnen worden om de Nederlandse taal te leren. Het probleem is dat er tussen de huidige projecten, voornamelijk Taalhuis en de VoorleesExpress, een te grote overstap is. Ouders en kinderen worden niet meer samen benaderd en betrokken. Bij de VoorleesExpress worden ouders en kind allebei, samen, betrokken. Bij het Taalhuis

worden alleen de ouders betrokken en gaat het om het aanleren en versterken van de Nederlandse taal van ouders.

Waar: Waar doet het probleem zich voor?

Het probleem speelt zich af bij de VoorleesExpress in de zeven gemeenten van het land van Cuijk en Maasduinen. Het probleem speelt in de thuissituatie en op school. Als kinderen moeilijkheden hebben met de taal en lezen uit dit zich thuis en op school.

Hoe: Hoe is het probleem ontstaan?

Na afronding van de VoorleesExpress kwamen ouders naar de medewerkers toe om te vragen naar een vervolgstap. De medewerkers gingen op zoek, maar een vervolgstap was niet te vinden. Er zijn wel andere taalprojecten vanuit BiblioPlus. Eén van deze projecten is het Taalhuis. Maar de stap om hiernaar door te verwijzen is te groot, omdat dit project alleen gericht is op het aanleren van taal aan de ouders. Doordat medewerkers de gezinnen niet konden doorverwijzen naar een passende tussenstap, ontdekten de medewerkers dat er een probleem was ontstaan (I. Van Elst, persoonlijke communicatie, 12 februari 2019).

2.2 Literatuuranalyse

In de literatuuranalyse wordt relevante pedagogische literatuur beschreven met betrekking tot het onderwerp van het onderzoek. Daarin wordt literatuur genoemd over de opzet van de VoorleesExpress, de taalontwikkeling van kinderen, tweetaligheid, de status van taalvaardigheid op landelijk niveau, de effectiviteit van de VoorleesExpress en andere interventies. Het is van belang te weten hoe de VoorleesExpress werkt en welke effecten het project heeft, zodat hierop ingespeeld kan worden. Daarnaast is het goed te weten wat van belang is voor de taalontwikkeling en de tweetaligheid van de kinderen, zodat er een geschikt vervolgtraject kan worden ontwikkeld.

2.2.1 De opzet van de VoorleesExpress

Het Nederlands Jeugdinstituut (NJI, 2012) heeft een document opgesteld waarin de VoorleesExpress als interventie, met bijbehorende doelen en onderzochte effecten, beschreven wordt. Door het NJI is de VoorleesExpress als 'goed onderbouwd' beoordeeld. Dat houdt in dat het probleem, de doelgroep en de aanpak goed beschreven zijn. Verder zijn de werkzaamheden van de VoorleesExpress onderbouwd met theoretische kennis. "Het einddoel van de VoorleesExpress is om de taalvaardigheid van het kind te verbeteren" (NJI, 2012). Deze taalvaardigheid bestaat uit tekstbegrip en beheersing van actieve en passieve woordenschat (NJI, 2012). Passieve woordenschat is het begrijpen van woorden en de vaardigheid daarop te reageren. Actieve woordenschat houdt in dat de woorden door het kind zelf geproduceerd worden in de juiste context (Feldman, 2013).

De VoorleesExpress heeft drie subdoelen geformuleerd om het einddoel te bereiken:

1. Het plezier van kinderen met betrekking tot lezen en voorlezen vergroten.
2. De taalomgeving thuis verrijken.
3. Ouders handvatten geven om lezen een plek te geven in het dagelijks leven (NJI, 2012).

De VoorleesExpress wil deze doelen behalen door inzet van vrijwilligers, die gedurende twintig weken één uur per week bij gezinnen thuis aan de slag gaan met taal en lezen. Het is belangrijk dat de vrijwilligers de ouders actief betrekken en een plezierige sfeer creëren rondom het voorlezen. Daarnaast heeft de vrijwilliger een voorbeeldfunctie voor de ouders. De vrijwilliger kan hen bijvoorbeeld helpen met boekkeuze, aanpak van (interactief) lezen en de weg wijzen in de bibliotheek. Gezinnen krijgen gedurende het traject een bibliotheekkaart. Ook laat de vrijwilliger zien dat er naast boeken, taalspelletjes en andere hulpmiddelen zijn om op een leuke manier met taal bezig te zijn.

De VoorleesExpress richt zich ook op gedragsverandering. Wat nog mist om een volledige gedragsverandering teweeg te brengen is het feit dat er na twintig weken geen vervolgtraject is en dat ouders niet met elkaar in contact worden gebracht (Scholten, Klopogge, Van Greuning, & De Wit, 2019). Een nazorgfase is essentieel, zodat de doelgroep langer actief blijft bij de bibliotheek (Probiblio, 2019).

Ieder gezin mag slechts één periode van twintig weken deelnemen, ondanks het feit dat vanuit gezinnen vaak de vraag komt langer door te mogen gaan. Hiervoor is een aantal redenen te noemen. Ten eerste is het een laagdrempelige interventie met een duidelijk begin en einde. De interventie is erop gericht dat ouders na afloop zelf verder kunnen. Door de beschikbare tijd te beperken, worden ouders zich er meer van bewust dat de tijd optimaal benut dient te worden. Zo wordt voorkomen dat ouders achterover gaan leunen en te afhankelijk worden van de voorlezer. Daarnaast is er landelijk een grote behoefte om mee te doen; door de tijdslimiet van twintig weken kunnen meer gezinnen geholpen worden. Er is immers maar een beperkt aantal vrijwilligers beschikbaar (persoonlijke communicatie, 25 maart 2019). Het is gebleken dat er pas een significant positief effect ontstaat na minstens vijftien voorleessessies (Broens & Van Steensel, 2019).

2.2.2 Taalontwikkeling

De VoorleesExpress is hoofdzakelijk gericht op de preventie van taalontwikkelingsachterstanden bij kinderen. Op de website van BiblioPlus (2019) staat: "Bij het voorkomen van laaggeletterdheid is de leeftijdsfase van 0 tot 12 jaar cruciaal." In de basisschoolleeftijd breiden kinderen hun woordenschat en grammaticale kennis in hoog tempo uit. Ook verbetert in deze tijd het begrip van syntaxis (Feldman, 2013).

Hoe de taalontwikkeling van kinderen precies ontstaat en verloopt, is niet definitief bewezen. Er zijn wel verschillende theorieën over dit onderwerp. Feldman (2013) beschrijft enkele van deze theorieën. Ten eerste de leertheorie, waarbij men ervan uitgaat dat kinderen taal leren door middel van conditionering en bekrachtiging. Ten tweede de nativistische benadering, waarbij de overtuiging is dat er een genetisch bepaald, aangeboren mechanisme is dat de ontwikkeling van taal aanstuurt. De derde theorie is de interactionele benadering. Volgens de interactionele benadering is taalontwikkeling het gevolg van een combinatie van genetisch bepaalde aanleg en omgevingsfactoren. Taalontwikkeling wordt in grote lijnen bepaald door aangeboren factoren. De specifieke richting van de taalontwikkeling wordt bepaald door de taal waaraan kinderen worden blootgesteld en door de bekrachtiging die plaatsvindt als ze taal op bepaalde manieren gebruiken. Volgens deze theorie zijn sociale factoren dus van groot belang voor de ontwikkeling. Interactie met anderen en deelname aan een bepaalde cultuur stimuleert het gebruik van de taal en verbetering van de taalvaardigheden (Feldman, 2013).

Door het NJi (2012) wordt het belang om vroeg in te spelen op de taalontwikkeling benadrukt. Er wordt verondersteld dat er voor de taalontwikkeling een gevoelige periode (tot zeven jaar) en een kritieke periode (tot twaalf jaar) is.

Verder wordt genoemd dat vanaf tweeënhalf jaar de differentiatiefase plaatsvindt. Deze fase bestaat uit een toename van de woordenschat en een uitbreiding van begrippen. In deze fase zijn de stimulansen vanuit de omgeving waarin het kind opgroeit van groot belang. “Wanneer het gaat om de materiële en sociale stimulansen tot lezen in de thuisomgeving, spreken we van de *home literacy environment*, ofwel de taalomgeving. Zo zullen de gezinsleden vaak de eersten zijn die de geletterdheid op gang brengen (NJi, 2012).” Dit gebeurt door het lezen, schrijven en praten met elkaar een onderdeel te maken van het dagelijkse leven. De houding van ouders ten opzichte van lezen en de daadwerkelijke interacties met het kind rondom het lezen bepalen ook de kwaliteit van de leesontwikkeling (NJi, 2012).

In conclusie kan gezegd worden dat kinderen in relatief hoog tempo verschillende aspecten van taal aanleren. Het beheersen van taal is van belang in het dagelijks functioneren op school en daarbuiten. De thuisomgeving van het kind heeft hierin een belangrijke rol. Als een kind een taalontwikkelingsachterstand heeft, kan dit grote gevolgen hebben voor de toekomst van dit kind, omdat het op school en op sociaal gebied minder goed kan meekomen. In het algemeen zijn kinderen op jonge leeftijd nog zeer flexibel en snel in het aanleren van nieuwe dingen, zo ook op het gebied van taal. Door zo vroeg mogelijk in te spelen op mogelijke taalproblemen (bijvoorbeeld door inzet van de VoorleesExpress), kan verergering van de situatie voorkomen worden. Het is daarbij belangrijk om preventief te werk te gaan.

2.2.3 Tweetaligheid

Veel van de gezinnen die meedoen aan de VoorleesExpress komen oorspronkelijk niet uit Nederland. De kinderen in die gezinnen worden veelal tweetalig opgevoed. Thuis spreken deze kinderen de

moedertaal van hun ouders en op school leren zij Nederlands. 25% van de gezinnen van de VoorleesExpress is Nederlands, waarbij één of meer ouders binnen het gezin Nederlands is. De rest van de gezinnen heeft een andere moedertaal (S. Böhmer, persoonlijke communicatie, 5 februari 2019). Om meer te weten te komen over het verloop van de taalontwikkeling bij tweetalige kinderen, is gekeken naar enkele onderzoeken met betrekking tot dit thema.

Donders (2013) heeft onderzoek gedaan naar de verschillen in de Nederlandse taalontwikkeling tussen peuters met Nederlands als eerste taal en peuters die Nederlands als tweede taal leren. Uit dit onderzoek is gebleken dat de tweetalige peuters op het gebied van fonologisch bewustzijn duidelijk lager scoorden dan peuters met Nederlands als moedertaal. Daarbij wordt in het onderzoek wel de kanttekening geplaatst dat de kinderen deze achterstand mogelijk inhalen wanneer zij naar de basisschool gaan, omdat zij dan in veel grotere mate in aanraking komen met de dominante taal. Daarnaast was er bij de groep tweetalige peuters een achterstand in de Nederlandse woordenschat te zien. Hierbij is echter niet gekeken naar de woordenschat van de andere taal. De totale woordenschat van het kind kan dus hoger zijn. Het functioneren op het gebied van spraakverwerking en verbaal werkgeheugen was wel op hetzelfde niveau als bij de Nederlandse peuters, hoogstwaarschijnlijk omdat er bij deze onderdelen geen taal-specifieke kennis nodig is (Donders, 2013).

Uit het onderzoek van Genesee (2008), over taalontwikkeling bij tweetalige kinderen, kwam naar voren dat de taalverwerving van tweetalige kinderen net zo natuurlijk verloopt als bij kinderen die slechts één taal leren. Het verloop van de taalontwikkeling gaat volgens dezelfde algemene mijlpalen op ongeveer dezelfde leeftijden. Het leren van meerdere talen is geen belemmerende factor op het gebied van taalverwerking. Tweetalige zijn in de meeste gevallen wel meer vloeiend in één van de twee talen die zij spreken, maar welke van de twee talen dat is, kan veranderen op basis van de mate van blootstelling aan/gebruik van de taal. Meertalige kinderen zijn niet minder taalvaardig, vergeleken met ééntalige kinderen van dezelfde leeftijd, zolang ze voldoende in aanraking komen met beide talen. Tweetalige kinderen verschillen ten opzichte van ééntalige kinderen wel vaak op het gebied van bijvoorbeeld woordenschat. De woordenschat in (één van) de talen is vaak kleiner. Dit heeft waarschijnlijk als oorzaak dat tweetalige kinderen minder van elke taal meekrijgen, bijvoorbeeld doordat ze thuis niet dezelfde taal spreken als op school en dus in mindere mate één bepaalde taal horen per dag. Dit betekent dat de VoorleesExpress in theorie zeker een positieve invloed kan hebben op de Nederlandse taalontwikkeling van niet-Nederlandse kinderen.

2.2.4 Taalvaardigheid op landelijk niveau

Op landelijk niveau wordt per schooljaar gekeken naar de status van taalvaardigheid bij kinderen en jongeren in het onderwijs. Deze status wordt vastgelegd in jaarlijkse rapporten van de Onderwijsinspectie. Er is van tevoren een vastgesteld streefniveau qua taalvaardigheid. In deze

rapporten wordt beschreven welk percentage van de leerlingen dit streefniveau daadwerkelijk bereikt heeft, wanneer zij de basisschool hebben afgerond. In het rapport (Inspectie van het Onderwijs, 2018) wordt benadrukt dat een dalende trend te zien is wat betreft de taalvaardigheid van leerlingen. Aan het einde van de basisschool haalt 65% van de leerlingen het streefniveau, dat is 10% minder in vergelijking met twintig jaar geleden. Het aantal leerlingen dat het basisonderwijs laaggeletterd verlaat is ook gestegen: van 1,4% in 2015 tot 2,2% in 2017. Dat is zo'n drieënhalf duizend leerlingen.

In de probleemanalyse van het NJi (2012), wordt benadrukt dat kinderen die aan de basisschool beginnen met een taalachterstand, deze achterstand vaak al in de voorschoolse periode hebben opgelopen. Als deze achterstand er vroeg is, is het lastig om deze in de loop van de basisschool (volledig) in te halen. De mate van geletterdheid van jonge kinderen is afhankelijk van ervaringen. Kinderen die in hun eerste levensjaren veel stimulansen en kansen hebben gekregen in hun omgeving op het gebied van (voor)lezen en boeken, hebben bepaalde basisvaardigheden in geletterdheid opgedaan. Daardoor weten deze kinderen in groep drie beter wat ze aan het leren zijn wanneer ze aan de slag gaan met lezen en schrijven en kunnen ze dit ook gemakkelijker begrijpen. Er zijn ook kinderen die op dit gebied minder ervaringen hebben opgedaan in hun voorschoolse jaren. Dat kan verschillende oorzaken hebben. Kinderen van allochtone ouders worden over het algemeen minder vaak voorgelezen, bijvoorbeeld omdat er sprake is van een vertelcultuur (in plaats van een leescultuur) of omdat ouders laaggeletterd zijn. Zodoende lopen kinderen uit deze gezinnen een groot risico op een taalachterstand (Nji, 2012). Het feit dat lees- en taalprestaties van leerlingen achteruitgegaan zijn in de afgelopen jaren, maakt dat preventie van taalachterstand bij risicoleerlingen en extra steun voor leerlingen met reeds aanwezige taalproblemen hard nodig is.

2.2.5 Effectiviteit van de VoorleesExpress

Om te onderzoeken wat de effecten van de VoorleesExpress op langere termijn zijn, zijn al verschillende onderzoeken verricht bij gezinnen die het traject van de VoorleesExpress hebben afgerond.

Kort na het ontstaan van de VoorleesExpress is vanuit de organisatie zelf een onderzoek gedaan naar de effecten, om het concept en de werking van de VoorleesExpress beter te kunnen onderbouwen (Van Buuren & Lucassen, 2010).

Dit onderzoek was een longitudinaal onderzoek van zestien maanden, met drie meetmomenten. Het doel was een antwoord te vinden op de volgende vragen:

1. Verrijkt de VoorleesExpress de taalomgeving in huis?
2. Vergroot de VoorleesExpress het leesplezier van kinderen?
3. Bevordert de VoorleesExpress de taalvaardigheid van kinderen?

(Van Buuren & Lucassen, 2010, p.14).

Als antwoord op de eerste vraag is gevonden dat het gedrag van ouders in meer of mindere mate is veranderd. Zij vonden het voorlezen leuker en zagen het belang van lezen ook meer in. In de talige

activiteiten van de ouders zelf is echter weinig verandering geconstateerd. Zij zijn niet frequenter gaan lezen, vergeleken met de situatie vóór deelname aan het traject. Wel waren er meer bibliotheekboeken in huis en las het kind vaker zelf. Bij de derde meting, na negen maanden, was de frequentie van het zelf lezen afgenomen. Er waren dus wel enkele positieve ontwikkelingen in de taalomgeving. Het gezin kreeg toegang tot meer boeken, er was meer taalbegrip en er was meer initiatief om te lezen. Echter, na een aantal maanden waren deze positieve effecten nog maar beperkt aanwezig. Bij de tweede vraag is gebleken dat het plezier in lezen was toegenomen na afloop van het traject. Dit plezier was waarschijnlijk wel afhankelijk van context. Een kind kon het bijvoorbeeld leuk vinden om te lezen met de vrijwilliger, maar niet met de ouder(s). Ook kregen kinderen leeswerk van school, wat meer als 'een verplichting' werd gezien in plaats van 'iets leuks'.

Om een antwoord op de derde vraag te vinden is gebruik gemaakt van metingen (door vrijwilligers en leerkrachten) op het gebied van boekoriëntatie, verhaalbegrip, begrijpend lezen en woordenschat. Zowel vrijwilligers als leerkrachten zagen bij deelnemende kinderen een significante vooruitgang op elk van deze gebieden. De conclusie was dat de VoorleesExpress had geholpen bij de taalvaardigheid, maar aandachtspunt bij dit onderzoek was dat er geen controlegroep was. Hierdoor kon niet met zekerheid vastgesteld worden dat de VoorleesExpress de oorzaak was van de verbeteringen op het gebied van taal. Ook waren de positieve effecten op langere termijn deels afgenomen (Van Buuren & Lucassen, 2010).

Ter Beest & Meijer (2013) hebben onderzoek gedaan naar de effectiviteit van de VoorleesExpress door de deelnemende kinderen vijftien maanden na de afronding opnieuw op te zoeken (een follow-up meting). In dit onderzoek is gebruik gemaakt van een experimentele groep (de kinderen van de VoorleesExpress) en een controlegroep (kinderen die niet hadden meegedaan aan de VoorleesExpress). Uit het onderzoek is gebleken dat de kinderen uit beide groepen bij de follow-up meting duidelijk beter presteerden op taaltesten in vergelijking met de eerste meting, maar tussen de twee verschillende onderzoeksgroepen was in verhouding geen significant verschil. Volgens dit onderzoek had de VoorleesExpress dus geen bewijsbaar verschil gemaakt in de taalontwikkeling op lange termijn, met als kritische noot dat de onderzoeksgroep relatief klein was. Dit onderzoek biedt echter wel een waardevolle aanvulling op het eerstgenoemde onderzoek, omdat er bij dit onderzoek wél sprake was van een controlegroep.

De Vries, Moeken & Kuiken (2015) hebben onderzoek gedaan naar de effecten van de VoorleesExpress op de taalontwikkeling, de taalomgeving en het leesplezier van drie- tot achtjarigen. In dit onderzoek is gekeken naar een groep kinderen die heeft deelgenomen aan de VoorleesExpress, in vergelijking met een groep kinderen met vergelijkbare taalachterstanden/taalarme thuissituaties die niet hebben meegedaan aan de VoorleesExpress. Dit is gebeurd aan de hand van een voormeting, nameting (vlak na afloop van het traject) en een retentiemeting (twintig weken na afloop). De resultaten lieten zien dat er

met name bij de retentiemetingen vrijwel geen effecten van de VoorleesExpress meer te zien waren. Bij de nameting werd wel gevonden dat de actieve woordenschat van met name de kinderen van zes tot acht jaar oud was toegenomen. Ook vroegen kinderen vaker om voorgelezen te worden en stelden zij meer vragen tijdens het voorlezen. Deze positieve effecten bij de nameting waren bij de retentiemeting echter niet meer zichtbaar en het niveau was veelal weer terug op het niveau van de voormeting. Wel werd bij de retentiemeting een interactie-effect waargenomen op de actieve woordenschat, tussen deelname aan de interventie en voorlezen door ouders. Het (voor)leesplezier van de kinderen was bij geen van de metingen toegenomen en kinderen lazen ook niet vaker zelfstandig dan voorheen. Bij ouders zijn geen significante veranderingen waargenomen. Er was geen toename van voorleesmomenten thuis en de wijze waarop voorgelezen werd veranderde ook niet (bijvoorbeeld de mate van interactie met het kind tijdens het lezen). Wel zijn enkele veranderingen waargenomen op het gebied van de taalomgeving. Ouders gingen bijvoorbeeld vaker naar de bibliotheek. Ook werd meer gebruik gemaakt van digitale prentenboeken. De aanbeveling vanuit dit onderzoek is dat de vrijwilligers meer de focus leggen op de ouders; hen meer bij het voorlezen betrekken en hen stimuleren om ook zelf meer (interactief) voor te gaan lezen en meer bezig te zijn met taal (De Vries et al., 2015).

2.2.6 Andere interventies

Naast de VoorleesExpress zijn er enkele vergelijkbare voorleesprojecten: Voorleeskaravaan, Leescorso en Boekenpret. Het belangrijkste verschil tussen de VoorleesExpress en deze projecten is dat de andere projecten veelal op de peuterspeelzaal, op school of in de bibliotheek georganiseerd worden in plaats van thuis (Nji, 2012). Verder worden er in verschillende bibliotheken, waaronder in de regio Cuijk, Taalcafés georganiseerd. Dit is onderdeel van het Taalhuis. Taalcafés zijn bijeenkomsten voor volwassenen die moeite hebben met de Nederlandse taal; zij komen langs om met elkaar te praten en het voeren van gesprekken te oefenen. Het zijn laagdrempelige ontmoetingsmomenten, die steun bieden aan deze doelgroep (S. Böhmer, persoonlijke communicatie, 5 februari 2019).

Spel aan Huis is een interventie die vergelijkbaar is met de VoorleesExpress, in de zin dat vrijwilligers bij de gezinnen thuishouden. Bij Spel aan Huis ligt de nadruk echter op het samen spelen, in plaats van het bevorderen van de taalontwikkeling. Beide aspecten hebben veel raakvlakken, in wisselwerking met elkaar, en spelen een belangrijke rol in de ontwikkeling van het kind. Kinderen leren door middel van spelen, zo kan ook de taalontwikkeling erbij worden betrokken (Feldman, 2013). Verder worden er vanuit verschillende organisaties (taal)cursussen georganiseerd, met name voor ouders. Zo is er bijvoorbeeld 'Taal voor Thuis,' een cursus met als doel de ouders meer te betrekken bij de taalontwikkeling van hun kind en hen te leren hoe zij hun kinderen bij deze ontwikkeling kunnen ondersteunen. Gedurende dat proces zullen de ouders zelf ook taalvaardiger worden (Stichting Lezen en Schrijven, z.d.).

2.3 Conclusie

Op basis van de praktijk- en literatuuranalyse kan een concreter beeld worden gevormd over het doel van dit onderzoek. Laaggeletterdheid in Nederland is een toenemend probleem. Schoolprestaties nemen merkbaar af en steeds minder kinderen halen het streefniveau van taal (Inspectie van het Onderwijs, 2018). De kinderen die tot de doelgroep van de VoorleesExpress behoren (twee tot en met acht jaar), zitten in een taalgevoelige periode. Zij kunnen snel en veel leren, maar hiervoor moeten ze wel voldoende taal aangeboden krijgen vanuit hun omgeving (Feldman, 2013). Vanuit de organisatie komt sterk naar voren dat er behoefte is aan meer ondersteuning voor taalarme gezinnen. Deze behoefte wordt duidelijk, doordat gezinnen dit terugkoppelen aan de organisatie. Uit verschillende onderzoeken naar de effectiviteit van de VoorleesExpress komt ook naar voren dat de twintig weken geen blijvende veranderingen teweegbrengen, ten aanzien van de taalontwikkeling bij gezinnen (De Vries et al., 2015; Ter Beest & Meijer, 2013; Van Buuren & Lucassen, 2010). Op langere termijn zijn veel positieve effecten van de VoorleesExpress weer weggezaakt. Vlak na afronding van het traject is er bij de meeste gezinnen echter wel duidelijke vooruitgang te zien. Vanuit meerdere betrokkenen, dus de organisatie, vrijwilligers en de gezinnen zelf, is er de wens om deze positieve effecten vast te houden en voort te zetten, ook op langere termijn. Hiervoor is gedragsverandering van de ouders nodig. Het einddoel is dat ouders uiteindelijk zelfstandig verder kunnen, zodat zij niet steeds op hulpverlening hoeven terug te vallen. Op dit moment is er nog geen concreet traject om gezinnen naar te verwijzen, nadat zij de VoorleesExpress hebben afgerond (S. Böhmer, persoonlijke communicatie, 5 februari 2019). Er worden meerdere (taalgerichte) projecten georganiseerd vanuit BiblioPlus. Een van deze projecten is het Taalhuis. Graag zien medewerkers van BiblioPlus een goede overstap tussen de VoorleesExpress en het Taalhuis. De ouders van de VoorleesExpress zijn een geschikte doelgroep voor deelname aan het Taalhuis. Medewerkers van BiblioPlus zien graag dat ouders na de VoorleesExpress zich aanmelden voor het Taalhuis. Om de overstap soepeler te laten verlopen is een vervolgtraject nodig. (S. Böhmer, persoonlijke communicatie, 5 februari 2019).

2.4 Probleemstelling

2.4.1 Beschrijving praktijkprobleem

In de praktijk blijkt dat gezinnen die deelnemen aan de VoorleesExpress op langere termijn minder positieve effecten ervaren van de interventie. Vanuit de organisatie willen ze de gezinnen begeleiden naar zelfstandigheid op langere termijn, met betrekking tot de taalontwikkeling. De organisatie wil daarbij een overstap maken tussen de VoorleesExpress en het Taalhuis. Om deze overstap beter te laten verlopen zou een vervolgtraject gecreëerd moeten worden. Op dit moment bestaat er geen concreet traject die de overstap tussen de VoorleesExpress en het Taalhuis maakt.

2.4.2 Doelstelling

Het doel van het onderzoek is om een vervolgtraject te ontwerpen dat het behoud van positieve effecten van de VoorleesExpress op langere termijn bevordert. Het traject zal worden vormgegeven aan de hand van ervaringen en behoeften van verschillende betrokkenen, die daarbij in kaart worden gebracht. Dit traject moet ervoor zorgen dat naderhand een gemakkelijke overstap kan worden gemaakt naar het Taalhuis.

2.4.3 Onderzoeksvraag

Hoe kan de VoorleesExpress de deelnemende gezinnen richting zelfstandigheid op langere termijn begeleiden, op het gebied van de bevordering van de taalontwikkeling?

2.4.4 Deelvragen

Deelvraag 1: Wat zijn de ervaringen van gezinnen en vrijwilligers met de VoorleesExpress?

Deelvraag 2: Wat hebben de gezinnen en vrijwilligers van de VoorleesExpress nodig om de effectiviteit van de VoorleesExpress te behouden en te bevorderen?

Deelvraag 3: Hoe wordt er op deze locatie en op andere locaties van de VoorleesExpress gewerkt aan het behouden van een positieve stijging van de taalontwikkeling bij de gezinnen op de lange termijn?

Deelvraag 4: Wat hebben de gezinnen nodig om de overstap van de VoorleesExpress naar het Taalhuis te maken?

De volgende begrippen worden uitgelegd in bijlage A: vervolgtraject, ervaringen, lange termijn, bevordering, zelfstandigheid, taalontwikkeling, effectiviteit en positieve stijging.

Hoofdstuk 3. Methode van onderzoek

In dit hoofdstuk wordt weergegeven hoe het onderzoek is verricht. Als eerste komt de onderzoeksbenadering aan bod, daarna de participanten die zijn benaderd voor dit onderzoek. Vervolgens worden de procedure van het onderzoek, de meetinstrumenten en de analyse beschreven. Tenslotte volgt een beschrijving van de validiteit en betrouwbaarheid van het onderzoek en hoe de privacy van de respondenten wordt gewaarborgd.

3.1 De onderzoeksbenadering

Als onderzoeksbenadering is gekozen voor een kwalitatief onderzoek. Er zijn bij het onderzoek semigestructureerde interviews afgenomen. De antwoordmogelijkheden van de respondenten zijn niet van tevoren bepaald (Van der Donk & Van Lanen, 2015). De data die zijn verzameld bestaan uit getranscribeerde interviews. Het gaat om de antwoorden en de diepgang daarachter. Er is vooral gevraagd naar de beleving van de werkelijkheid van de gezinnen. Dit maakt het onderzoek kwalitatief. De groep die geïnterviewd werd, is voldoende groot voor een representatieve conclusie. De resultaten uit de vragenlijsten zijn ook kwalitatief weergegeven, om de ervaringen van de respondenten naar voren te laten komen. Het onderzoek is ook evaluerend, omdat is gekeken naar de ervaringen van zowel de gezinnen als de vrijwilligers. Verder is het onderzoek ontwerpend. Er is namelijk gekeken naar wat er kan worden gecreëerd als vervolgtraject, op basis van de ervaringen en behoeften in de praktijk (Van der Donk & Van Lanen, 2015).

3.2 Participanten

Deelvragen	Participanten
Deelvraag 1	Gezinnen en vrijwilligers
Deelvraag 2	Gezinnen en vrijwilligers
Deelvraag 3	Andere locaties van de VoorleesExpress, medewerkers VoorleesExpress omgeving Cuijk
Deelvraag 4	Gezinnen en medewerkers Taalhuis

Voor dit onderzoek zijn verschillende betrokkenen benaderd. Ten eerste zijn medewerkers van de VoorleesExpress en hun partners benaderd. Eén van deze medewerkers is de opdrachtgever. Zij is de projectleider van de VoorleesExpress in de omgeving Cuijk. Zij is benaderd omdat zij veel algemene kennis heeft over de werking van de VoorleesExpress op organisatorisch niveau, waaronder ook de praktische zaken. Zij is door middel van informele gesprekken benaderd. Verder was het essentieel om de andere medewerkers erbij te betrekken, zodat er draagvlak gecreëerd kon worden (Van der Donk &

Van Lanen, 2015). Alle vaste medewerkers van de VoorleesExpress op deze locatie zijn geïnterviewd. Dit waren twee medewerkers.

Andere partners van het onderzoek zijn de medewerkers van het Taalhuis. Deze medewerkers zijn benaderd om meer informatie te verkrijgen over de werking van het Taalhuis.

Daarnaast is de GGD bevraagd. De GGD heeft als taak de gezinnen door te verwijzen naar de VoorleesExpress. Zij melden de gezinnen ook officieel aan. Het is van belang geweest om de GGD te bevragen, omdat zij meer konden uitleggen over de werkwijze die zij hanteren.

Cliënten zijn een belangrijk deel van de VoorleesExpress, dus zijn de gezinnen geïnterviewd. Ouders konden vertellen hoe ze het traject hebben ervaren en wat ze ervan hebben meegenomen. Verder konden zij aangeven waar zij eventueel nog meer behoefte aan hadden. Sommige kinderen konden vertellen of ze het wel of niet leuk vonden, afhankelijk van de leeftijd van het kind. Er zijn acht gezinnen bevraagd uit vijf gemeenten. Daarbij was het een gemengde groep met betrekking tot het enthousiasme en de ervaringen. Er zijn twintig gezinnen benaderd en acht gezinnen hebben daadwerkelijk aan het onderzoek meegedaan. Dit is een respons van 40%.

Ook zijn vijftien vrijwilligers benaderd, van wie tien vrijwilligers daadwerkelijk hebben meegedaan aan het onderzoek. Dit is een respons van 67%. De vrijwilligers konden veel vertellen over hoe zij te werk gingen. Vanuit hun ervaringen konden zij aangeven waaraan ouders behoefte hadden. Vaak werd een band opgebouwd met de ouders, waardoor ouders meer hun mening gaven over zaken. Hierdoor konden vrijwilligers ook inschatten wat de gezinnen nodig hadden. Verder konden de vrijwilligers aangeven wat zij nog van de organisatie verlangden en wat verbeterd kon worden.

Tenslotte zijn dertig andere locaties van de VoorleesExpress benaderd. Achttien locaties hebben een respons gegeven. Dit is een respons van 60%. De locaties zijn bevraagd door middel van vragenlijsten. De keuze is gemaakt om deze locaties te benaderen, omdat er veel verschillen tussen de locaties zijn; dat heeft leerzame resultaten opgeleverd.

3.3 Procedure van onderzoek

De ouders en vrijwilligers zijn geworven met hulp van de opdrachtgever. De telefoonnummers en e-mailadressen om contact op te nemen zijn beschikbaar gesteld, nadat hiervoor toestemming was gegeven vanuit de organisatie. De opdrachtgever heeft een groep gezinnen uitgekozen bij wie het enthousiasme voor de VoorleesExpress uiteenliep. Hierdoor zijn meerdere perspectieven belicht. De gezinnen werden benaderd via een bericht op WhatsApp. In dit bericht zijn eerst de onderzoekers voorgesteld. Daarna is gevraagd of er interesse was om in gesprek te gaan over de ervaringen met de VoorleesExpress. Wanneer dit het geval was, werd een persoonlijke afspraak gemaakt voor een interview. Als er geen antwoord kwam, werden de respondenten na een week benaderd met een herinnering en de vraag of zij nog aan het onderzoek wilden deelnemen.

De gezinnen is toestemming gevraagd om het interview op te nemen. De interviews zijn anoniem afgenomen. Dit is duidelijk van tevoren vermeld. Alle interviews hebben individueel plaatsgevonden. Daarbij is de respondent één op één bevraagd; ter ondersteuning was wel een tweede onderzoeker aanwezig. De interviews waren semi-gestructureerd, om meer nadruk te leggen op de beleving van de gezinnen. Voorafgaand aan de interviews is een interviewgide opgesteld (Bijlage B). Tijdens de interviews zijn voornamelijk de ouders bevraagd. Als kinderen aanwezig waren, mochten zij ook hun ervaringen vertellen. Ervaringen stonden in de interviews centraal.

Nadat de afspraken met de gezinnen waren afgerond, zijn de vrijwilligers benaderd over het afnemen van interviews. Ook voor de vrijwilligers is een interviewgide opgesteld (Bijlage C). De vrijwilligers is tevens toestemming gevraagd om deel te nemen aan het onderzoek en om het interview op te nemen. Daarnaast zijn de vrijwilligers benaderd op de terugkomavond, tijdens welke drie vrijwilligers hun ervaringen deelden met elkaar en met de medewerkers. Naderhand is hiervan een samenvatting gemaakt.

De andere locaties van de VoorleesExpress kregen per e-mail een vragenlijst toegestuurd, via 'Google Formulieren' (Bijlage D). De vragenlijst is ingezet om in een korte tijd een grotere groep respondenten te kunnen benaderen (Van der Donk & Van Lanen, 2015). Een andere factor met betrekking tot de keuze voor vragenlijsten is het feit dat veel van deze respondenten zich op verschillende locaties in Nederland bevinden. Een aantal e-mailadressen is verzameld met hulp van de opdrachtgever. Zij is in het bezit van de persoonlijke e-mailadressen, waardoor rechtstreeks contact kon worden gelegd met de juiste persoon. De andere locaties zijn eerst telefonisch benaderd met de vraag of een e-mailadres kon worden gegeven van de juiste contactpersoon. Nadat deze waren verzameld, werd de vragenlijst via e-mail verstuurd naar de betreffende personen. Zij kregen twee weken de tijd om de vragenlijst in te vullen.

Binnen het onderzoek zijn verschillende medewerkers benaderd. Welke medewerkers zijn betrokken bij het onderzoek, is in samenwerking met de opdrachtgever bepaald. De opdrachtgever stelde daarnaast de contactgegevens beschikbaar. De medewerkers werden bevraagd door middel van een interview. Hierbij werd tevens toestemming gevraagd om het interview op te nemen en om de naam van de professional te vermelden in het onderzoek. Dit interview is naderhand getranscribeerd en gecodeerd. De medewerkers die zijn betrokken zijn de medewerkers van het Taalhuis (Bijlage E), de GGD (Bijlage F), en de twee projectleiders van de VoorleesExpress (Bijlage G).

3.4 Meetinstrumenten

Voor dit onderzoek zijn de data op verschillende manieren verzameld, namelijk door middel van interviews en een vragenlijst.

3.4.1 Interviews

Semi-gestructureerde interviews zijn voor dit onderzoek de belangrijkste bron geweest voor het verzamelen van data. Daarvoor is een interviewgide opgesteld met topics en bijbehorende vragen (Van der Donk & Van Lanen, 2015). De interviewvragen zijn geformuleerd middels de literatuuranalyse en de praktijkanalyse. Aan de hand van de onderzoeksvragen is gekeken welke topics van belang waren. In de literatuur werd hiernaar gezocht en aan de belangrijkste topics is een betekenis gegeven. Samen met de opdrachtgever zijn de topics vervolgens doorgesproken aan de hand van een brainstormsessie. Per topic kwamen hier verschillende begrippen uit. Uiteindelijk zijn de topics en de begrippen weer samen met de opdrachtgever opgesteld tot interviewvragen.

De topics zijn: Ervaringen, Afronding, Wensen en behoeften, Taalhuis en andere projecten en Overig. Na alle stappen te hebben doorlopen is een eerste versie van de vragenlijst ontstaan. Deze is als pilot uitgeprobeerd bij drie gezinnen. Naar aanleiding van deze pilot zijn sommige vragen aangepast en is een definitieve versie van de interviewgide opgesteld.

3.4.2 Vragenlijsten

Er is data verzameld over hoe de andere locaties van de VoorleesExpress te werk gaan. De vragenlijst bestond uit open vragen. Er konden vooraf geen antwoordmogelijkheden opgesteld worden, omdat nog niet duidelijk was hoe elke locatie precies te werk ging. Het doel van deze vragenlijsten was om een breed beeld te krijgen van meerdere locaties van de VoorleesExpress en om te kijken of er vanuit hen al ideeën naar voren kwamen over een vervolgtraject.

De vragenlijsten zijn middels de praktijkanalyse en literatuuranalyse opgesteld. Aan de hand van de onderzoeksvragen is gekeken naar welke topics van belang waren voor het onderzoek. Samen met de opdrachtgever is er een brainstormsessie gehouden om de topics en de betekenissen op te stellen. Voor de vragenlijst definitief te versturen naar de andere locaties zijn de vragen getest door twee medewerkers de vragenlijst te laten invullen. Vervolgens heeft een nabespreking plaatsgevonden. Uit deze nabespreking is naar voren gekomen welke vragen aangepast moesten worden en of het aantal vragen passend was. Nadat sommige vragen waren aangepast, is een definitieve vragenlijst geformuleerd, welke is opgestuurd naar de andere locaties.

3.4.3 Analyse

De interviews zijn met toestemming opgenomen en vervolgens getranscribeerd. Deze werkwijze maakte de informatie duidelijk en betrouwbaar. Wanneer geen toestemming zou worden verleend om het gesprek op te nemen, zou een onderzoeker de antwoorden zo nauwkeurig mogelijk meeschrijven en zou hiervan een samenvatting worden gemaakt. Uiteindelijk is bij alle interviews toestemming verkregen om deze op te nemen. Na het transcriberen zijn de interviews gecodeerd. Ze zijn deductief gecodeerd, met als theoretisch kader de van tevoren opgestelde topics (Bijlage H). Hiervoor is gekozen, omdat dan met zekerheid kan worden gezegd dat ook de deelvragen worden beantwoord (persoonlijke communicatie, 12 april 2019). In de interviewgide staan de verschillende topics. De antwoorden zijn per topic

onderverdeeld in een eigen kleur. Zo is de informatie overzichtelijk gemaakt en is de informatie in categorieën onderverdeeld (Van der Donk & Van Lanen, 2015). Van de antwoorden van de vragenlijsten is een overzicht gemaakt in een Excel bestand, om effectief de antwoorden snel te kunnen terugvinden. Van de 'terugkomavond' is een samenvatting gemaakt.

3.4.4 Betrouwbaarheid en validiteit

In dit onderzoek zijn de betrouwbaarheid en validiteit op meerdere manieren gewaarborgd. Verstoringen in het onderzoek zijn zoveel mogelijk voorkomen. Ten eerste door met goede opname apparatuur te werken, zodat de gesprekken volledig terug te luisteren waren zonder ruis. Ten tweede door de gezinnen te interviewen met zo min mogelijk afleiding. De tv is tijdens de gesprekken uitgezet en de gezinnen zijn thuis op de bank of aan een tafel geïnterviewd, op een plek waar zij zich op hun gemak voelden.

Voor een optimale validiteit en betrouwbaarheid zijn de onderzoeksresultaten gecontroleerd met behulp van triangulatie. Er is gebruik gemaakt van brontriangulatie bij het literatuuronderzoek. Ook in de praktijk was er brontriangulatie; er zijn namelijk verschillende doelgroepen geïnterviewd, met elk een eigen perspectief en beleving.

De data zijn op verschillende manieren verzameld met behulp van vragenlijsten en interviews; dit wordt methodische triangulatie genoemd (Van der Donk & Van Lanen, 2015). Door deze verschillende methoden toe te passen is het onderzoek krachtiger geworden en zijn de validiteit en betrouwbaarheid gewaarborgd. Er zijn individuele interviews afgenomen, zodat de respondenten elkaars verhaal niet onderling konden beïnvloeden; zo is de validiteit hoog gebleven (Van der Donk & Van Lanen, 2015).

Als laatste zijn alle ontvangen vragenlijsten gecontroleerd op hun volledigheid. Voor het onderzoek is van belang dat de vragenlijsten complete antwoorden bevatten, niet dat respondenten de vraag onbeantwoord laten, als een antwoord verplicht is (Van der Donk & Van Lanen, 2015). Bij het ontbreken van gegevens zou de persoon benaderd worden om de antwoorden verder aan te vullen. In dit onderzoek was dat niet aan de orde, aangezien de vragenlijsten door alle respondenten volledig waren ingevuld.

Voor een hoge betrouwbaarheid en validiteit zijn de interviewvragen getoetst door professionals. Er is daarbij gekeken naar de vraagstelling en de inhoud van de vragen. Er is gekeken of deze vragen daadwerkelijk helpend waren in het beantwoorden van de onderzoeksvragen. Door deze aanpak bleven de onderzoekers en de opdrachtgever op één lijn en zijn de validiteit en betrouwbaarheid hoog gebleven.

Verder is gebruik gemaakt van onderzoekerstriangulatie. Tijdens het coderen is eerst onafhankelijk van elkaar gecodeerd. Daarna is door de andere onderzoeker hetzelfde stuk gecodeerd. Er is daarbij gekeken naar de interpretaties van de verschillende onderzoekers. Het is van belang dat de codes naderhand overeenkomen met elkaar, om verschil in interpretatie te voorkomen. Dit verhoogt de betrouwbaarheid van het onderzoek.

3.4.5 Privacy

In dit onderzoek is zeer nauwkeurig gelet op de privacy van de respondenten. De opnamen van de interviews zijn na het onderzoek gewist. Voor het maken van geluidsopnamen is van tevoren nadrukkelijk toestemming gevraagd. Daarbij is vermeld dat na het onderzoek de opnamen zouden worden verwijderd. De interviews met de gezinnen en vrijwilligers blijven anoniem. Bij de medewerkers zijn de namen alleen vermeld na goedkeuring. Verder hebben de onderzoekers een privacyverklaring ondertekend. Alle respondenten zijn op de hoogte gehouden van het doel van het onderzoek en wat er met de informatie werd gedaan.

Hoofdstuk 4. Resultaten

In dit hoofdstuk worden de resultaten uit het onderzoek per deelvraag besproken. De overige resultaten die niet voor dit onderzoek van toepassing zijn maar wel belangrijk voor de organisatie zijn, zijn te vinden in bijlage I.

4.1 Deelvraag 1: Wat zijn de ervaringen van gezinnen en vrijwilligers met de VoorleesExpress?

Gezinnen

Alle gezinnen die geïnterviewd zijn, geven aan dat zij blij zijn dat ze hebben meegedaan aan de VoorleesExpress, en alle gezinnen geven aan dat zij het een belangrijk project vinden.

“...Voor ons, heel belangrijk iemand komt hier. Niet alleen voor mijn kind, ik ook zitten en luisteren.

Misschien ik hoor nieuwe woorden, ja voor alle kinderen goed.”

“Extra voorleesuurtes en toch vanuit een andere hoek hè. Ik bedoel als papa of mama voorleest is het toch weer anders. En wij kunnen er natuurlijk ook ontzettend veel van leren.”

Bij alle gezinnen was de klik tussen de voorlezer en de ouders goed, en bij zes van de acht gezinnen (75%) was de klik tussen de voorlezer en het kind ook goed. De kinderen vonden het erg leuk wanneer de voorlezer langs kwam. *“Hij is altijd vrolijk als die mevrouw komt.”* Bij twee van de acht gezinnen (25%) was de klik tussen het kind en de voorlezer minder aanwezig. De ouders benoemen wel allemaal dat zij het project als belangrijk zien.

Eén van de ouders vond het project leuk, maar merkte dat het te vroeg was voor haar kind. Haar kind was op moment van meedoen twee jaar. Deze ouder zegt: *“Ja ik denk het was prima. Maar ik denk dat ze, voor mijn kind, die was te vroeg. Hij snapte niks waarom die mevrouw komt.”*

Alle ouders die geïnterviewd zijn, geven aan dat de kinderen vooruit zijn gegaan gedurende het traject. Met name op het gebied van de Nederlandse taal (woordenschat, zinnen formuleren en begrip), maar ook benoemen zij het luisteren, antwoord geven op vragen en het enthousiasme over boeken lezen. De meeste ouders (88%) geven aan dat een duidelijk verschil te zien is tussen het niveau aan de start van het traject en het niveau aan het einde. *“Ze heeft groep twee. Ja maar zij niet lezen. Maar nu groep drie, en nu begrijpt alles.” “Je ziet veel vooruitgang ook in de spraak. Dus ja, daar heeft de VoorleesExpress ook absoluut aan bijgedragen denk ik.”*

In de meeste gevallen geven ouders aan dat zij zelf ook iets geleerd hebben van de VoorleesExpress (75%), bijvoorbeeld op het gebied van Nederlandse woordenschat en (interactief) voorlezen en boeken uitzoeken bij de bibliotheek. Ook geven deze ouders aan dat zij geleerd hebben dat spelletjes doen belangrijk en leerzaam is. *“Soms moet je tussentijds even stoppen en even kijken of ze het snappen. In het begin ging ik daar gewoon overheen en nu stop ik tussentijds. En het enthousiasme natuurlijk, dat is ook belangrijk. Hoe neem je zo'n kind mee in het verhaal. En ook zoeken naar dat ene boek wat aansluit*

bij de belevingswereld, dat is natuurlijk het halve werk."

Alle deelnemende gezinnen zijn tijdens het traject met de vrijwilliger naar de bibliotheek geweest.

Sommige ouders (38%) deden dit vóór deelname ook al, voor andere ouders was dit nieuw. *"Dan zijn we ook samen twee keer naar de bibliotheek geweest, boeken uitgezocht, speeldingen, puzzels gemaakt en dat soort dingen."* De meeste ouders (88%) geven aan dat zij na afronding van de VoorleesExpress nog steeds naar de bibliotheek gaan. *"Na de vakantie zijn we niet zo vaak geweest maar daarvoor wel elke keer, vier of vijf weken, samen speelgoed of boekjes."* *"We gaan één keer in de zoveel tijd naar de bieb maar dan, we hebben nu ook een kijkboek, dan is het niet alleen voorlezen maar ook een zoektocht samen van, hè, wat zie je, dan zijn ook wel dingen die ik van de VoorleesExpress geleerd heb."* Geen van de gezinnen kan een minpunt bedenken over de VoorleesExpress in het algemeen. De minpunten die er waren, waren voor hen individuele situaties, zoals hierboven is benoemd. De gezinnen zijn allemaal dankbaar voor de hulp van de vrijwilliger, ook de gezinnen waarbij het niet altijd volgens plan liep.

Vrijwilligers

Alle geïnterviewde vrijwilligers vinden de VoorleesExpress een belangrijk en leuk project. Het belang van lezen en het brengen van een gezellig (lees)moment worden door de meeste vrijwilligers als reden hiervoor genoemd. *"Ik vind lezen gewoon heel belangrijk. Niet alleen voor het taalgebruik, maar alles. Voor het mee kunnen in de omgeving."* De meeste vrijwilligers (80%), hebben bij meer dan één gezin voorgelezen. Alle vrijwilligers hebben bij tenminste één van hun gezinnen gezien dat de ouders erg enthousiast waren om mee te doen. Dit enthousiasme bleek uit het feit dat deze ouders er bijvoorbeeld altijd bij kwamen zitten, zelf ook probeerden voor te lezen, zelf de bezoeken naar de bibliotheek oppakten en in gesprek gingen met de vrijwilligers over verschillende onderwerpen, waardoor de klik werd vergroot. *"De ouders zijn zó enthousiast, die willen zo ongelooflijk veel leren van mij. Dat is gewoon een feestje."*

Er waren echter volgens 50% van de vrijwilligers ook enkele gezinnen waarbij de ouders minder enthousiast waren. Ouders kwamen er bijvoorbeeld niet bij zitten, toonden geen wil om zelf ook te lezen, of afspraken werden regelmatig afgezegd. Net als bij de ouders, was het enthousiasme bij de kinderen doorgaans aanwezig, maar niet altijd. De meeste vrijwilligers (80%) geven aan dat de kinderen stonden te springen van blijdschap wanneer zij op bezoek kwamen. De aandacht voor de boeken was er en de spelletjes bevielen ook goed. *"Die kinderen waren allemaal dolenthousiast, ze grepen meteen naar de tas en al die boeken pakten ze eruit."*

Er waren ook kinderen waarbij het moeizamer ging. Er was bijvoorbeeld weinig concentratie. Volgens één van de vrijwilligers lag dit aan het feit dat het kind nog erg jong was (twee jaar). Bij één gezin bleek dat de aanwezigheid van moeder voor afleiding zorgde, dus is er de keuze gemaakt dat moeder tijdens het lezen ergens anders ging zitten. Hierdoor nam de concentratie van het kind toe, maar kon de ouder minder betrokken worden. De vrijwilliger maakte hier dus de keuze om zich met name op het kind te

richten. Dit geven andere vrijwilligers ook aan. *“Je bent denk ik als vrijwilliger vooral ook toch wel gericht op het kind. Terwijl die vertaalslag dat ouders ook gaan lezen, komt daardoor wel wat meer op de achtergrond.”* Er waren echter ook vrijwilligers die juist het belang van de ouderbetrokkenheid benadrukten (80%) en hier ook actief op wilden inzetten. Alle vrijwilligers hebben gedurende het traject wel vooruitgang gezien in de taalontwikkeling van de kinderen. *“Aan het begin lukte niks. En ja, de laatste paar keren zit hij twintig minuten naast mij op de bank. Dan ben ik heel tevreden. En nu zijn zijn woorden beter, dus ja er is echt vooruitgang.”* De meeste vrijwilligers (90%) zijn ook met de gezinnen naar de bibliotheek geweest. Reacties hierop vanuit de gezinnen zijn doorgaans positief. Sommige gezinnen zijn na dat biebbezoek met de vrijwilliger vaker naar de bibliotheek gegaan. *“Ze zei: je wil niet weten hoe blij ik met jou ben, en dat je mij de weg naar de bieb hebt gewezen. Er ging een wereld voor me open.”* Maar er zijn ook gezinnen die dit niet zelf hebben opgepakt. *“Wat ik wel merk is dat het voor ouders toch moeilijk is om naar de bibliotheek te gaan. Want het is ook niet niks hoor, als je daar dan zo’n groot gebouw ingaat en dan ineens mensen die je allemaal niet kent.”*

Sommige vrijwilligers (30%) weten niet zeker of ouders dit wel of niet zijn blijven doen. Bij één gezin is er tussentijds geen biebbezoek geweest omdat de bibliotheek lastig te bereiken was.

Eén vrijwilliger geeft aan dat ze het lastig vond om in te schatten waar zij wel of niet mee moest helpen, wanneer een ouder met een vraag kwam over praktische zaken, aangezien er in dat gezin ook een taalcoach was. *“Dat vind ik meer op het taalcoach gebied liggen en dan voel ik me ook een beetje indringen.”* Een andere vrijwilliger gaf aan juist graag te helpen met dat soort vragen, omdat dat de band met de ouder kan versterken. *“Als ik er nu ben en ze vraagt het nu, dan wil ik best samen met hun die brief lezen.”*

4.2 Deelvraag 2: Wat hebben de gezinnen en vrijwilligers van de VoorleesExpress nodig om de effectiviteit van de VoorleesExpress te behouden en te bevorderen?

Gezinnen

Alle gezinnen, op één na, geven aan dat zij het jammer vonden, toen ze moesten stoppen. Het gezin dat het niet jammer vond geeft aan dat het kind al meerdere bezigheden heeft, zoals school en logopedie. Volgens deze ouder zijn de twintig weken van de VoorleesExpress voldoende. Het kind krijgt op die andere plekken ook de mogelijkheid om Nederlands te oefenen. Meerdere ouders geven aan dat zij graag langer dan twintig weken hadden willen doorgaan, omdat zij het idee hadden dat hun kinderen nog meer hadden kunnen leren. *“De tijd is afgelopen. Maar de kinderen hebben ja, waarom stopte het? Maar de twintig weken is klaar. Ja, wilde verder gaan. Maar helaas. Mijn kind misschien opnieuw en dan komt goed.”* Bij meerdere gezinnen werd de vooruitgang in de taal pas richting het einde zichtbaar, maar toen moesten ze al snel weer stoppen. Eén ouder zegt dat ze het jammer vindt dat ze maar één keer mocht meedoen, omdat zij meerdere kinderen heeft en haar jongste kind ook nog veel zou kunnen leren. *“En vragen kinderen nog een keer maar zeg ze nee. Aan mevrouw vragen. Nog een keer met kinderen*

voorlezen, maar nu klaar. Ik wil alleen met M. maar mocht niet. Voor M., hij niet alles begrijpen. Langer.”

Vrijwilligers

Alle vrijwilligers geven aan dat de effectiviteit van de VoorleesExpress in de twintig weken wordt behouden. De kinderen, vaak ook de ouders, maken in die twintig weken een groei door op het gebied van de taalontwikkeling. Kinderen gaan bijvoorbeeld meer praten of hun woordenschat wordt vergroot in de Nederlandse taal. Dit verschilt per kind. *“In het begin waren er veel woorden die hij niet goed uitsprak, maar je kon wel begrijpen wat hij zei. En nu zijn de woorden beter, zijn zinnen zijn beter. Dus er is echt vooruitgang.”*

Het merendeel van de vrijwilligers (90%) wil dat er handvatten komen om ook te focussen op de ouders. In die twintig weken wordt vooral de aandacht gericht op de taalontwikkeling van het kind. *“Maar ik denk dat zeg maar de rol van ouders meenemen in dat hele traject, in ieder geval bij mij wat onderbelicht is. Ik denk daar wel over na maar niet vanuit het project zelf.”* Veel vrijwilligers (80%) merken dat ouders er vaak moeilijk bij betrokken kunnen worden, maar dat het ook vaak naar de achtergrond verschuift. Het zou beter zijn de ouder al vanaf het begin erbij te betrekken. Vrijwilligers geven aan dat juist dat ervoor kan zorgen dat ook na die twintig weken de stijgende lijn blijft. *“Dat je echt je richt op hele gezinnen. Hè het moet toch. Die ouders zijn zo belangrijk in die ontwikkeling van kinderen. Die hele input van de ouders heb je nodig.”* Twee vrijwilligers geven aan dat het misschien nuttig zou zijn om na de twintig weken nog eens langs te gaan bij de gezinnen. Zo kunnen ze kijken hoe het gaat en of de gezinnen iets extra's nodig hebben wat van tevoren nog niet duidelijk was. Zo kan er op die behoefte worden ingespeeld.

Verder geven vrijwilligers aan dat het doel van de VoorleesExpress duidelijk moet zijn voor de gezinnen. Nu is dat nog niet het geval. Hierdoor weten ouders niet waarmee ze instemmen en krijgen kinderen ook een ander beeld. Het moet bijvoorbeeld duidelijk zijn dat iedere week op dezelfde tijd een afspraak wordt gepland. En er moet duidelijk gemaakt worden dat het gaat om extra taalondersteuning in de vorm van voorlezen voor zowel kind als ouder. *“En ik denk dat dat wel, als dat wel duidelijk is dat dat misschien het proces net een beetje anders zou maken. Want volgens mij vindt dit meisje waar ik nu ben in het gezin het ook lastig op school en dan komt er nog zo'n juf aan huis, wat eigenlijk niet is.”* Als het van tevoren duidelijk wordt gemaakt kan het betekenen dat zowel ouder als kind met andere verwachtingen het traject ingaan. Veel vrijwilligers (60%) krijgen van gezinnen te horen dat ze nog meer nodig hebben, nadat de twintig weken zijn afgerond. De gezinnen geven aan dat ze bijvoorbeeld nog een keer willen meedoen met de VoorleesExpress of eigenlijk nog meer begeleiding willen krijgen van de Voorlezer. Deze hulp is dan vooral weer gericht op het kind. Vrijwilligers kunnen moeilijk op deze vraag inspelen, wat ze zelf jammer vinden.

4.3 Deelvraag 3: Hoe wordt er op deze locatie en op andere locaties van de VoorleesExpress gewerkt aan het behouden van een positieve stijging van de taalontwikkeling bij de gezinnen op lange termijn?

Huidige locatie

Op de huidige locatie blijkt uit interviews met medewerkers dat op dit moment nog weinig methodes worden toegepast om de positieve, stijgende lijn in de taalontwikkeling bij de gezinnen ook op langere termijn te behouden.

Eén van de manieren om de taalontwikkeling op langere termijn te bevorderen is een samenwerking met het Taalhuis. Op dit moment is vanuit BiblioPlus nog een minimale samenwerking met andere taalprojecten. De VoorleesExpress en het Taalhuis staan los van elkaar. De vrijwilligers worden wel ingelicht over het Taalhuis, maar dit is nog zeer beperkt en mag worden uitgebreid. Het is van belang dat er een samenwerking komt tussen het Taalhuis en de VoorleesExpress, vinden alle medewerkers. *“Het voorleesproject en de faciliteiten kunnen een mooi samenspel hebben, waardoor het gezin zich taliger nog sneller zou kunnen ontwikkelen.”* Hierbij wordt ingespeeld op het hele gezin in plaats van alleen het kind. Dat maakt de samenwerking tussen het Taalhuis en de VoorleesExpress belangrijk. Er wordt dan niet alleen die twintig weken van het project gewerkt aan het stimuleren van de taalontwikkeling, maar ook op langere termijn. Een verder contact met de gezinnen van de VoorleesExpress is er niet. Na de VoorleesExpress zien de medewerkers de gezinnen nauwelijks nog terug bij andere taalprojecten vanuit BiblioPlus. Hierdoor kan de taalontwikkeling van de gezinnen na afronding niet gemonitord worden. De gezinnen van de VoorleesExpress worden op dit moment ook nog niet doorverwezen naar andere taalprojecten, zoals het Taalhuis. De wens van de medewerkers is om dit wel te doen.

Andere locaties

Op andere locaties worden op dit moment verschillende methodes toegepast om de positieve, stijgende lijn in de taalontwikkeling bij de gezinnen ook op langere termijn te behouden. Sommige locaties (17%) organiseren bijvoorbeeld een klein nazorgtraject, in de vorm van een eenmalig contact, waarin vragen en tips worden besproken. Wat het meest voorkomt, is de samenwerking tussen de VoorleesExpress en andere taalgerichte projecten, zoals Taalhuis, Taalpunt en Opstapje. Bij de meeste locaties (67%) zijn de lijnen tussen de VoorleesExpress en het Taalhuis heel kort. *“De samenwerking is altijd nodig om dit project goed neer te zetten.”* Zo worden veel ideeën uitgewisseld. Het belangrijkste aspect van samenwerking is dat gezinnen gemakkelijker kunnen worden doorverwezen naar de projecten onderling, als daar behoefte aan is, of als het project zelf niet op de hulpvraag kan inspelen. *“Vaak zijn er meerdere/andere hulpvragen dan waar de VoorleesExpress een antwoord op is, dan is doorverwijzing noodzakelijk.”* *“Als mensen eenmaal in de leer/ontwikkelmodus zitten, willen ze graag bezig blijven. Ze kunnen echter niet alles tegelijk. Daarom hebben organisaties elkaar nodig om elkaars verhaal te vertellen en mensen toe te leiden naar goed aanbod.”*

Medewerkers van de VoorleesExpress op andere locaties zijn ook van mening dat samenwerking tussen de projecten van belang is voor het ontwikkelen en vasthouden van een stijgende lijn in de taalomgeving bij de gezinnen thuis. Door samen te werken wordt het contact ook na de vastgelegde twintig weken behouden. Dit vinden veel medewerkers prettig, omdat op die manier de ontwikkeling van de gezinnen nog gevolgd kan worden. Door deze manier van werken wordt de expertise van beide projecten gebundeld en maximaal ingezet. Eén locatie biedt ook een klein nazorgtraject voor gezinnen. Drie maanden na afronding van de VoorleesExpress wordt er contact opgenomen om tips en ondersteuning te geven voor het verder stimuleren van de taalomgeving thuis. Bij 22% van de locaties zijn de vrijwilligers ook bekend met het Taalhuis. Zij weten wat het inhoudt en weten bij welke signalen het aan te raden is om door te verwijzen. Vaak ondersteunt de vrijwilliger de ouder bij het eerste contact met een ander project. De medewerkers geven aan dat het voor een vlotte doorstroming belangrijk is dat de ouders al tijdens de VoorleesExpress kennismaken met de verschillende taalprojecten.

4.4 Deelvraag 4: Wat hebben de gezinnen nodig om de overstap tussen de VoorleesExpress en het Taalhuis te maken?

Slechts één van de acht geïnterviewde gezinnen was bekend met het Taalhuis. Na uitleg door de interviewers konden alle gezinnen wel aangeven wat ze van het project vonden en waar hun behoefte lag. De ouder van het gezin dat het Taalhuis kende, gaf aan dat zij het een goed project vond, maar dat het praktisch niet altijd goed uitkwam in verband met het tijdstip. Deze ouder zou het liefst zien dat zij zonder kinderen erbij kon praten met andere ouders. Vier van de acht gezinnen (50%) hebben aangegeven dat ze juist graag samen met hun kind naar het Taalhuis zouden willen gaan, voornamelijk omdat ze het leuk vinden om samen met hun kind bezig te zijn en nieuwe dingen te leren, maar ook uit praktische overwegingen. 50% van de gezinnen geven echter aan dat ze het op dit moment te druk hebben en dat het lastig zou zijn een geschikt tijdstip te vinden. Ook de kinderen hebben het druk met andere dingen, zoals logopedie en school. Voor de meeste gezinnen die ondanks de drukte interesse zouden hebben, is de avond de tijd die het beste uitkomt. De gezinnen zijn wel gemotiveerd om mee te doen aan een taalproject van de bibliotheek, omdat zij het beste willen voor hun kind en zelf ook meer willen leren.

De helft van de ouders (50%) vindt de overstap naar het Taalhuis nog te groot. Zij zijn dan alleen in de bibliotheek, met mensen die zij niet kennen. Zij weten ook niet wat het project precies inhoudt, waardoor alles onbekend is. *“Nee, te ver. Raar alleen met ouder.”* Het is een andere setting dan de VoorleesExpress, die thuis plaatsvindt, in een vertrouwde omgeving en met één bekende vrijwilliger. Aan ouders werd gevraagd of zij ideeën hadden voor een taalproject dat voor hen leuk en haalbaar zou zijn. Eén van de ouders was bij een voorleesochtend in de bibliotheek geweest en zou hier graag vaker naartoe willen gaan. *“Daar was een voorleesochtend, zodat ook andere kinderen er waren. Dat hebben*

we echt als heel erg leuk ervaren. Dus als dat meer zou zijn, dan zou ik me er absoluut vaker voor inschrijven." Twee ouders geven aan dat het hen een goed idee lijkt om het lezen te combineren met spellen of iets anders creatiefs omdat de kinderen zich dan niet te lang op één ding hoeven te concentreren.

50% van de vrijwilligers schatten in dat de gezinnen het te druk hebben om naar de bibliotheek te komen voor een taalproject. Op dit moment is het tijdstip 's middags voor de meeste ouders niet te doen. *"Het is hier 's middags om vier uur. Dat is voor die ouders geen tijd. De kinderen zijn net uit school, ze moeten het eten verzorgen."* Dit komt overeen met wat de gezinnen hebben gezegd. Ook geven verschillende vrijwilligers (30%) aan dat de bibliotheek te ver weg is en voor de gezinnen niet goed bereikbaar, wat ook een drempel opwerpt. Deze drempel zou bovendien nog hoger worden als de ouders 's avonds alleen naar de bibliotheek moeten gaan, vooral als zij niet weten wat het project inhoudt. Een aantal vrijwilligers is van mening dat hier begeleiding nodig is.

Twee vrijwilligers geven aan dat het Taalhuis te formeel en te schools is. *"Ik heb gehoord dat daar toch te veel gehamerd wordt op Nederlands leren. Terwijl, ze moeten allemaal al naar Nederlandse les voor de inburgering."* De vrijwilligers verwachten dat een meer informele sfeer geschikter is voor de gezinnen en positief kan bijdragen aan de betrokkenheid van de kinderen. Twee vrijwilligers geven aan dat de drempel lager wordt als het gezin al bekend is met de bibliotheek. De vrijwilligers benadrukken dat het sociale aspect van het Taalhuis voor de gezinnen een positieve uitwerking heeft. *"Ik denk dat het haar zeker zou aanspreken als ze daar bij dat Taalhuis gelijkgestemden zou treffen en over onderwerpen zou kunnen praten. De link is er nu al met de bibliotheek dus dat zou voor haar denk ik een hele lage drempel zijn."*

Meerdere vrijwilligers (40%) geven aan dat zij het prettig hadden gevonden als zij van tevoren meer informatie hadden gekregen over het Taalhuis, of daar een keer hadden mogen meekijken. Op die manier hadden zij de ouders er meer over kunnen vertellen en eventueel doorverwijzen. De coördinator van het Taalhuis in Cuijk heeft deze wens ook gesignaleerd en is hier op dit moment mee bezig. *"Ik ben zelf aan het kijken of ik een trainingsavondje kan organiseren voor de vrijwilligers, eigenlijk een miniversie van herkennen en doorverwijzen laaggeletterdheid. Want het herkennen dat kunnen ze wel, maar hoe ga je dat gesprek aan en hoe zorg je ook dat die ouders dan naar het Taalhuis komen?"* De coördinator merkt ook dat de drempel hoog is voor ouders. *"Het is voor die mensen soms ook een stap om te zetten. Het kan schaamte zijn, het kan weinig tijd zijn, en soms hebben mensen er geen behoefte aan. Maar als ze er wel behoefte aan hebben dan is het natuurlijk wel fijn als je erop zou kunnen wijzen. Dus daar wil ik naartoe gaan werken."* Het Taalhuis in Bergen organiseert één keer in de week een vrouwenochtend, met als doel om buitenlandse en Nederlandse vrouwen met elkaar in contact te brengen. Het is een laag-drempelige bijeenkomst, die veel positieve reacties oplevert. Ook zijn er binnen dit Taalhuis korte lijnen met andere organisaties, zoals de inburgeringsschool en Humanitas, aangezien deze organisaties vanuit dezelfde locatie werken.

Hoofdstuk 5. Conclusie en Evaluatie

In dit hoofdstuk zal aan de hand van de resultaten antwoord worden gegeven op de onderzoeksvraag. Vervolgens zal in de evaluatie worden besproken in hoeverre het onderzoek naar tevredenheid is verlopen. Tenslotte zullen er aanbevelingen worden gedaan voor een product.

5.1 Conclusie

De hoofdvraag van het onderzoek is: “Hoe kan de VoorleesExpress de deelnemende gezinnen richting zelfstandigheid op langere termijn begeleiden, op het gebied van bevordering van de taalontwikkeling?”

Op microniveau blijkt uit de resultaten dat de gezinnen op langere termijn weinig begeleiding ervaren. De meeste ouders geven aan dat zij langer dan twintig weken willen doorgaan met de VoorleesExpress. Dit is echter op macroniveau vanuit landelijke richtlijnen niet mogelijk, aangezien er een grote vraag naar deelname is, terwijl er slechts een beperkt aantal vrijwilligers is. Bovendien kan het instellen van een tijdslimiet de ouders motiveren om de beschikbare tijd optimaal te benutten (persoonlijke communicatie, 25 maart 2019). Wat gedragsverandering bij ouders kan bevorderen, is het behouden van contact na afloop van het project. Gezinnen geven aan deze behoefte te hebben. Dit contact kan met de vrijwilliger zijn, maar het is ook mogelijk om deelnemende ouders bij elkaar te brengen. Zo kunnen ouders achteraf tips vragen en gaan zij bewuster aan de slag, gezien de geplande vervolgafspraak. Ook kunnen ouders zo meer sociale contacten opbouwen. Dit alles kan een positieve gedragsverandering teweegbrengen (Scholten, Klopogge, Van Greuningen, & De Wit, 2019).

De ouders geven ook aan betrokken te willen worden bij de ontwikkeling van hun kind. Echter, in de praktijk blijkt dat het lastig is de ouders daadwerkelijk bij het (voor)lezen te betrekken. Ouders hebben tijdens het leesmoment vaak andere bezigheden, zoals koken en afwassen, en participeren vaak niet. Het zou ideaal zijn dat ouders tijdens het voorleesmoment actief betrokken worden en meedoen door bijvoorbeeld vragen te stellen en zelf voor te lezen. Ouders zijn namelijk een belangrijk rolmodel voor hun kind (Feldman, 2013). Voor het kind is het belangrijk dat de ouder het voorlezen zelf oppakt en dit onderdeel laat zijn van het dagelijks leven. Het kind krijgt hierdoor extra aandacht op het gebied van taal en als dit onderdeel wordt van het dagelijkse leven, zorgt dit voor structuur en ritme waar kinderen behoefte aan hebben in hun ontwikkelingsfase (Becker, 2014). De vrijwilligers geven verder aan dat hun aandacht vooral gericht is op het kind en dat de ouder meer een bijrol heeft. Ouders spelen juist een wezenlijke rol bij de taalontwikkeling, aangezien zij in grote mate bepalen hoe taalarm of –rijk de thuisomgeving is (NJi, 2012). Dit betekent dat het belangrijk is om de ouders zo veel mogelijk te betrekken. De houding van ouders ten opzichte van lezen en de daadwerkelijke interacties met het kind rondom het lezen, bepalen de kwaliteit van de leesontwikkeling (NJi, 2012). In de huidige situatie blijkt dat ouders doorgaans nog niet in staat zijn om het lezen zelf op te pakken wanneer de VoorleesExpress is afgerond. Ouders hebben langer dan twintig weken nodig om zelfstandig te kunnen inspelen op de

taalontwikkeling van hun kind. Vanuit de organisatie kan het Taalhuis mogelijkheden bieden om deze ouders verder te ondersteunen, meer vertrouwd te laten raken met de Nederlandse taal en sociale contacten op te bouwen.

Op macroniveau blijkt dat bij de VoorleesExpress op andere locaties hetzelfde vraagstuk speelt. De ouderbetrokkenheid is niet op het gewenste niveau. Het is van belang dat de verschillende locaties gaan samenwerken, om samen het probleem van de ouderbetrokkenheid aan te pakken. Sommige locaties hebben bijvoorbeeld al een kort nazorgtraject opgezet, terwijl andere locaties dit nog niet hebben. Bovendien gaan de locaties verschillend om met de informatieverstrekking aan de vrijwilligers. Op sommige locaties worden vrijwilligers al bij de intake ingelicht over het Taalhuis, terwijl dit op andere locaties op een later tijdstip of niet gebeurt. Meer onderling overleg tussen de locaties zal het nazorgtraject en de informatieverstrekking meer op één lijn brengen. Dit geeft de medewerkers, gezinnen en de vrijwilligers meer duidelijkheid over het algemene aanbod en kan bijdragen aan een optimale begeleiding van de doelgroep. Vrijwilligers krijgen zo de beste middelen en handvatten, die in de praktijk hun nut al hebben bewezen.

Verschillende onderzoeken hebben verder aangetoond dat de positieve effecten van de VoorleesExpress doorgaans na een aantal maanden (deels) wegzakken (De Vries et al., 2015; Ter Beest & Meijer, 2013; Van Buuren & Lucassen, 2010). Jonge kinderen kunnen taal snel leren (Feldman, 2013). Aangezien de gevolgen van een vroege taalachterstand nog jarenlang merkbaar kunnen zijn (Nji, 2012), is het van belang om kinderen voor wie dit een risico is zo goed mogelijk te ondersteunen. Het behouden van contact na afloop van de VoorleesExpress gebeurt op dit moment in de omgeving Cuijk nog niet. Op bepaalde andere locaties van de VoorleesExpress wordt dit contact behouden door vervolgtrajecten te organiseren. Deze vervolgtrajecten zijn bijvoorbeeld Taalhuis, voorleesdagen of vrijwillige bezoeken. Het is belangrijk dat gezinnen verbonden blijven met de bibliotheek. BiblioPlus kan hierop inspelen door de bekendheid van het Taalhuis te vergroten, meer in te zetten op de werving van gezinnen en een vervolgtraject te organiseren. Het Taalhuis is een project voor volwassenen die moeite hebben met de Nederlandse taal. Het is een vaste plek in de bibliotheek. Samen met een vrijwilliger gaan zij hier aan de slag om de Nederlandse taal te leren. Bijvoorbeeld door samen boeken te lezen, samen te praten over verschillende onderwerpen. Door deelname aan het Taalhuis leren de ouders de bibliotheek ook beter kennen, waardoor het voor hen gemakkelijker wordt om zelf, of samen met hun kind, naar de bibliotheek te gaan. Ouders blijven zo verbonden aan de bibliotheek, waardoor de gezinnen beter in beeld blijven.

Om ouders naar het Taalhuis te begeleiden is de praktische kant ook zeer belangrijk. Het tijdstip waarop de activiteiten van het Taalhuis plaatsvinden is van invloed op de respons van ouders, blijkt uit de interviews. Overdag zijn ouders bij hun kinderen of bezig met het huishouden of werk. De avond is volgens ouders, het meest haalbaar. Op dit moment zijn er al wel bepaalde Taalhuis activiteiten in de

avond; dit verschilt per gemeente. Het is voor de organisatie dus een mogelijkheid om ook voor de doelgroep van de VoorleesExpress 's avonds activiteiten vanuit Taalhuis te organiseren. Taalhuis na werktijd geeft de ouder meer gelegenheid om te komen.

Verder is er geen aanbod voor ouders en kinderen samen. Meerdere ouders hebben de wens om samen met hun kind een project te volgen. Zo kunnen zij meer tijd doorbrengen met hun kind en ook van invloed zijn op de ontwikkeling. Ouders zijn immers een belangrijk rolmodel (Nji, 2012). Hierop kan door de organisaties worden ingespeeld door een 'ouder en kind project' te organiseren, waarbij zowel de interactie tussen ouder en kind als de taalontwikkeling centraal staan.

Om de opkomst te vergroten moet er een duidelijke werving plaatsvinden voor de gezinnen. Zij zijn nauwelijks bekend met het Taalhuis, waardoor het voor vrijwilligers moeilijk wordt om door te verwijzen. De werving van gezinnen kan plaatsvinden door middel van posters, folders of een filmpje. Zo wordt de informatie visueel vormgegeven en kunnen ouders de informatie beter onthouden (Campbell et al., 2004, in Kaya, 2017). Hierop wordt verder ingegaan bij het implementatieplan. Op mesoniveau opereren de VoorleesExpress en het Taalhuis op dit moment grotendeels los van elkaar. De vrijwilligers van de VoorleesExpress werken soms met ouders die wel baat hadden kunnen hebben bij deelname aan het Taalhuis. Zij hadden echter de gezinnen niet doorverwezen, aangezien zij zelf geen duidelijk beeld hadden van het Taalhuis. Als deze kennis bij de vrijwilligers wordt vergroot, wordt het voor de vrijwilligers gemakkelijker om ouders in te lichten en te motiveren voor het Taalhuis. Dit blijkt uit de interviews met vrijwilligers.

Een voorbeeld van een succesvol project dat inspeelt op de behoeftes van ouders is te vinden bij het Taalhuis op een andere locatie. Hier wordt elke week een vrouwenochtend georganiseerd, waarbij kinderen ook welkom zijn (H. Esselink, persoonlijke communicatie, 3 april 2019). Door zowel ouders, vrijwilligers als professionals wordt benadrukt dat een laagdrempelige en informele bijeenkomst het meest effectief en leuk is voor de doelgroep. Dit houdt in dat de bijeenkomsten niet verplicht zijn en dat de activiteiten vooral gericht zijn op gezelligheid met als subdoel de taalontwikkeling.

De conclusie is dat de VoorleesExpress ouders kan begeleiden richting zelfstandigheid op langere termijn op het gebied van taalontwikkeling door het aanbieden van een aanvullend traject vanuit het Taalhuis, wanneer de VoorleesExpress is afgerond. Vrijwilligers kunnen een rol spelen in het doorverwijzen naar het Taalhuis als zij hierover van tevoren voldoende inhoudelijke informatie krijgen. Het traject dient laagdrempelig en informeel te zijn. Bij het organiseren van het traject dient ook rekening gehouden te worden met het tijdstip. Het traject zal voor een deel voor ouders én kinderen zijn, aangezien er voor de ouders, die dat willen, nog geen mogelijkheid is. Het is gebleken dat sommige ouders deze behoefte hebben. Door ouders bij elkaar te brengen via het Taalhuis zullen zij ook meer sociale contacten opbouwen. Zij krijgen dan meer mogelijkheden om hun voorlees- en taalvaardigheden te oefenen en zij zullen meer vertrouwd raken met de bibliotheek. Na afronding van het traject zullen de ouders naar

verwachting meer kennis en zekerheid hebben om op eigen kracht de taalontwikkeling van hun kind te stimuleren.

5.2 Evaluatie

In dit onderzoek is geprobeerd de gegevens op een betrouwbare en valide manier te verzamelen. Echter, de betrouwbaarheid en validiteit zijn door bepaalde factoren lager uitgevallen. De respons van de gezinnen was lager dan verwacht. Er zijn twintig gezinnen benaderd, maar acht gezinnen hebben daadwerkelijk deelgenomen. Bij een hogere respons waren de resultaten representatiever geweest, wat ten goede zou zijn gekomen aan de betrouwbaarheid van het onderzoek. Uit deze acht interviews is echter wel voldoende informatie gekomen om de onderzoeksvraag en de deelvragen te beantwoorden. De gezinnen zijn, op basis van instructie van de opdrachtgever, op een laagdrempelige manier benaderd via Whatsapp, om een zo hoog mogelijke respons te verkrijgen. Indien er geen antwoord op de uitnodiging kwam, werd een herinnering gestuurd. De gezinnen die wilden deelnemen, werden van tevoren ook aan de afspraak herinnerd, om verzuim te voorkomen. Daarnaast zijn sommige gezinnen benaderd via de telefoon als er in eerste instantie geen reactie kwam. Na herhaalde pogingen om contact te leggen, hebben sommige gezinnen alsnog gereageerd. Uiteindelijk zijn acht gezinnen bevestigd.

De gezinnen die zijn geïnterviewd, waren gezinnen met een andere moedertaal. Het taalbegrip in het Nederlands was laag. Dit heeft een deel van de validiteit van het onderzoek beïnvloed. Doorvragen was moeilijk, omdat de gezinnen vaak niet beschikten over voldoende woordenschat om hun antwoord verder uit te leggen. Daardoor bleven de antwoorden enigszins oppervlakkig. Er is hier van tevoren wel op ingespeeld door de vragen zo eenvoudig mogelijk te formuleren en deze te testen, om te verzekeren dat de vragen begrepen werden. Als de ouder een vraag toch niet begreep, werd deze ter plekke anders geformuleerd. Het bleef echter lastig, omdat de mate van taalbegrip per ouder verschilde en hiermee niet altijd volledig rekening kon worden gehouden. Inzet van een tolk had wellicht kunnen helpen, maar dit was in deze situatie niet haalbaar. Het is moeilijk om verdere voorzorgsmaatregelen te nemen voor dit probleem, aangezien het niet is vast te stellen in hoeverre een vraag begrepen wordt. De taalbarrière blijft een rol spelen.

Er zijn voor het onderzoek vijftien vrijwilligers benaderd, van wie tien vrijwilligers daadwerkelijk hebben meegedaan aan het onderzoek. Na tien vrijwilligers trad er verzadiging op. Vergelijkbare antwoorden kwamen naar voren en er was steeds minder nieuwe informatie. Daarom is ervoor gekozen het bij tien vrijwilligers te laten. De resultaten zijn hierdoor representatief voor de doelgroep, wat deze resultaten betrouwbaar maakt.

Voor het invullen van de vragenlijst zijn dertig andere locaties van de VoorleesExpress benaderd, waarvan achttien locaties hebben gereageerd. Dit is een respons van 60%. Vooraf is rekening gehouden met de mogelijkheid van een lage respons; daarom is ervoor gekozen zo veel mogelijk locaties te

benaderen. Het doel was een respons van minimaal 50%, wat uiteindelijk 60% is geworden. Dit heeft de betrouwbaarheid bevorderd. De vragenlijst bestond uit open vragen om een beeld te krijgen van de werkwijze van andere organisaties. De open vragen zijn voor het merendeel uitgebreid ingevuld. Het risico van open vragen is dat deze verschillend geïnterpreteerd kunnen worden door de respondenten. Dit kan ervoor zorgen dat het onderzoek minder valide wordt. Om dit te voorkomen is de vragenlijst van tevoren door twee medewerkers ingevuld. Daarbij is gekeken of de antwoorden ook overeenkwamen met hetgeen de onderzoekers te weten wilden komen. Het doel hiervan was om de validiteit van het onderzoek zo hoog mogelijk te houden en eigen interpretaties te voorkomen. Verder is de validiteit van het onderzoek verhoogd door topics vast te stellen in samenwerking met de opdrachtgever en door de interviewvragen te testen bij twee gezinnen.

In dit onderzoek kunnen sociaal wenselijke antwoorden van de respondenten een rol hebben gespeeld. Vooral bij de vragen over verbeterpunten of wat minder goed liep bij de VoorleesExpress. Aangezien het lastig is achteraf vast te stellen of er sociaal wenselijke antwoorden gegeven zijn, is vooraf duidelijk met de respondenten besproken dat de resultaten anoniem zouden blijven en dat er geen 'foute' antwoorden bestaan.

5.3 Aanbevelingen

Op basis van de informatie die is voortgekomen uit het onderzoek volgt een aantal aanbevelingen:

- Om de overstap van de VoorleesExpress naar het Taalhuis goed te laten verlopen is het van belang dat het Taalhuis bekend is. Zowel bij de vrijwilligers als bij de gezinnen. Dit kan door het geven van trainingen aan de vrijwilligers en het organiseren van een 'meekijkdag' bij het Taalhuis. Hierdoor kunnen vrijwilligers het project zelf zien en ervaren om het vervolgens beter bij de gezinnen te kunnen introduceren. De gezinnen kunnen bereikt worden via de vrijwilligers, folders en een filmpje. Verder kunnen de bezoeken aan de bibliotheek dienen als voorlichtingsmomenten voor het Taalhuis.
- De vrijwilligers zijn een belangrijke schakel om de gezinnen richting het Taalhuis te begeleiden. Daarom is het van belang om vrijwilligers handvatten te bieden om de doorverwijzing op een structurele wijze te laten plaatsvinden. Voor de vrijwilliger moeten er momenten worden vastgelegd, waarop zij samen met de ouder in gesprek kunnen gaan over de verdere behoeften. Ook dient er ruimte te zijn voor overleg over een eventuele overstap naar het Taalhuis.
- Voor sommige ouders is de overstap naar het Taalhuis nog te groot. Deze stap kan worden verkleind door het organiseren van een informele bijeenkomst met als doel ouders te laten kennismaken met elkaar en met de Nederlandse taal. Zo bouwen ouders sociale contacten op en kunnen zij eventueel later met andere ouders overstappen naar het Taalhuis.

- Verder is er behoefte aan een aanbod voor ouders en kinderen samen. Dit aanbod zal bestaan uit taalgerichte activiteiten voor ouder en kind. Deze worden georganiseerd in de bibliotheek. Zo wordt op de behoefte van ouders ingespeeld.

Gedetailleerde uitwerkingen kunnen worden gevonden in het Implementatieplan. Dit zal bestaan uit een stappenplan waarin de aanbevelingen concreet worden uitgewerkt.

Literatuurlijst

Becker, A. (2014). *Inleiding in de pedagogiek* (2e druk). Assen: Koninklijke van Gorgum BV.

BiblioPlus. (2016). *Beleidsplan 2017-2020*. Geraadpleegd op 6 februari 2019, van https://www.BiblioPlus.nl/dam/bestanden/bestanden-algemeen/BiblioPlus_Beleidsplan_2016.pdf

BiblioPlus. (2018). *Profiel vrijwilliger VoorleesExpress*. Geraadpleegd op 6 februari 2019, van https://www.BiblioPlus.nl/dam/VoorleesExpress/profiel_vrijwilligervoorleesexpress-2018.pdf

BiblioPlus. (z.d.). *Waarom de VoorleesExpress*. Geraadpleegd op 6 februari 2019, van https://www.BiblioPlus.nl/dam/thema-jeugd/waarom_de_voorleesexpress.pdf

Broens, A., & Van Steensel, R. (2019). *Werkt de VoorleesExpress?: Effecten op woordenschat, verhaalbegrip, en de geletterde thuisomgeving*. Geraadpleegd op 25 april 2019, van <https://voorleesexpress.nl/assets/VoorleesExpress-2019-factsheet.pdf>

De Vries, M., Moeken, N., & Kuiken, F. (2015). Effect van de VoorleesExpress: een onderzoek naar de effecten van de VoorleesExpress op de taalontwikkeling, de taalomgeving en het leesplezier van drie- tot achtjarigen. Geraadpleegd op 8 februari 2019, van https://pure.uva.nl/ws/files/2600291/170789_rapport_uva_effectmeting_voorleesexpress_2.pdf

Donders, M. M. F. A. (2013). *Taalachterstand bij peuters met Nederlands als eerste of als tweede taal* (Masterthesis). Geraadpleegd op 7 februari 2019, van <https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/282690/Masterthesis%20Donders%2c%20MMFA-3362485.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Feldman, S. (2013). *Ontwikkelingspsychologie* (2e druk). Amsterdam: Pearson.

Genesee, F. (2008). *Dual language development in preschool children*. Geraadpleegd op 8 februari 2019, van <http://www.psych.mcgill.ca/perpg/fac/genesee/Dual%20Language%20Development%20in%20Preschool%20Children%202008.pdf>

Inspectie van het Onderwijs (2018). *Onderwijsverslag: De Staat van het Onderwijs 2016/2017*. Geraadpleegd op 8 februari 2019, van <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2018/04/11/rapport-de-staat-van-het-onderwijs>

Kaya, G. (2017). *Informatieve voorlichtingsfilmpjes als ondersteuning voor laaggeletterden op het consultatiebureau*. Geraadpleegd op 15 mei 2019, van https://essay.utwente.nl/72161/1/Kaya_MA_VakgroepPsychologieGezondheid%26Technologie.pdf

Meller, P. (2004). *The relationship between language and social competence: how language impairment affects social growth*. Geraadpleegd op 14 maart 2019, van <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/epdf/10.1002/pits.10161>

Migchelbrink, F. (2016). *De kern van participatief onderzoek*. Amsterdam: SWP.

Nederlands Jeugdinstituut (2012). *Interventie: VoorleesExpress*. Geraadpleegd op 8 februari 2019, van <https://www.NJi.nl/nl/Download-NJi/Werkblad/Uitgebreide-beschrijving-VoorleesExpress.pdf>

Probiblio (2019). *Communicatieplan De VoorleesExpress*. Geraadpleegd op 8 mei 2019, van <https://www.probiblio.nl/uploads/2019%20Bestanden/Voorleesexpress%20communicatieplan%20februari%202019.pdf>

Scholten, A., Klopogge, J., Van Greuningen, F., & De Wit, W. (2019). *Bevindingennotitie HOE?: Hogere Opbrengensten Educatieve ouderporgamma's (0-6 jaar)?*. Geraadpleegd op 25 april 2019, van <https://voorleesexpress.nl/assets/hoef.pdf>

Stichting lezen&schrijven. (2017). *Laaggeletterdheid in Nederland*. Geraadpleegd op 6 februari 2019, van <https://www.lezenenschrijven.nl/over-laaggeletterdheid/>

Stichting Lezen en Schrijven (z.d.). *Taal voor Thuis*. Geraadpleegd op 8 februari 2019, van <https://www.taalvoorhetleven.nl/taalvrijwilliger/lesmateriaal/taal-voor-thuis>

Ter Beest, J. L. & Meijer, K. (2013). *Invloed van de VoorleesExpress op de taalontwikkeling en de taalomgeving thuis* (Masterscriptie). Geraadpleegd op 7 februari 2019, van <https://dspace.library.uu.nl/bitstream/handle/1874/278668/Masterthesis%20Beest%2c%20J%20ter-3770591%20en%20Meijer%2c%20K-3353850.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Twickler, M., Hoogstraten, E., Reuwer, A. Q., Singels, L., Stronks, K., & Essink-Bot, M. (2009). *Laaggeletterdheid en beperkte gezondheidsvaardigheden vragen om een antwoord in de zorg*. Geraadpleegd op 14 maart 2019, van <http://academyinc.nl/wp-content/uploads/2014/08/laag.pdf>

Van Buuren, K. & Lucassen, G. (2010). *Onderzoeksrapport: Effectiviteit van de VoorleesExpress*.

Geraadpleegd op 8 februari 2019, van

<https://www.expoo.be/sites/default/files/atoms/files/onderzoeksrapport202010.ashx .pdf>

Van der Donk, C., & Van Lanen, B. (2015). *Praktijkonderzoek in zorg en welzijn*. (2e herziene druk).

Bussum: Coutinho

Vermeer, A. (2006). *Taalachterstanden in het primair onderwijs*. Geraadpleegd op 14 maart 2019, van

[http://taalunieversum.org/sites/tuv/files/downloads/lezing_Anne_Vermeer\[1\].pdf](http://taalunieversum.org/sites/tuv/files/downloads/lezing_Anne_Vermeer[1].pdf)

VoorleesExpress. (z.d.). *Organisatie*. Geraadpleegd op 6 februari 2019, van

<https://voorleesexpress.nl/wie-zijn-wij/organisatie/>

Bijlagen

Bijlage A Definitie begrippen

* *Vervolgtraject*: Een traject dat ingezet kan worden in de praktijk, nadat de VoorleesExpress is afgerond en in koppeling met het Taalhuis.

* *Ervaringen*: Wat heeft wel en wat heeft niet geholpen tijdens de VoorleesExpress met betrekking tot de Taalontwikkeling en de begeleiding hierin.

* *Lange termijn*: Vanaf het moment van afronding van de VoorleesExpress tot einde basisschooltijd (uiteindelijk permanent).

* *Bevordering*: De vooruitgang waar de cliënt (ouders en kind) tevreden mee is.

* *Zelfstandigheid*: Na een periode van hulpverlening de opgedane vaardigheden met betrekking tot de taalontwikkeling thuis kunnen toepassen, zonder hulp van professionals.

* *Taalontwikkeling*: De ontwikkeling van taal zoals syntaxis, passieve woordenschat, actieve woordenschat, tekstbegrip, grammatica en lezen van woorden/zinnen (Feldman, 2013)

* *Effectiviteit*: De concrete vooruitgang die bij gezinnen te zien is ten aanzien van de taalontwikkeling in het project van de VoorleesExpress.

* *Positieve stijging*: Een concreet meetbare vooruitgang op het gebied van de taalontwikkeling.

Bijlage B Interviewgide gezinnen

Intro	Dankjewel dat jullie/je met ons in gesprek willen gaan. In dit gesprek zullen wij een aantal vragen stellen over de VoorleesExpress. Zouden wij dit op mogen nemen? Dit blijft verder anoniem en zullen wij alleen uittypen voor het gebruik van dit onderzoek. Daarna wordt het verwijderd.
Topics aangeven	• Ervaringen met de VE • Wensen en behoeften • Afronding • Taalhuis en andere projecten • Overig
Uitleg over het doel van het onderzoek	Wij willen dit gesprek met jou voeren om meer te weten te komen over wat je vond/vind van de VoorleesExpress. En om samen te kijken wat er nog verbeterd kan worden. Jouw hulp en eerlijke antwoorden kunnen ervoor zorgen dat we veel dingen kunnen verbeteren
Aangeven dat de gegevens anoniem en vertrouwelijk verwerkt worden.	Het gesprek krijgt niemand te horen. Het opnemen is voor onszelf. We zetten dit gesprek in ons verslag. Daarbij worden er geen namen genoemd. Niemand weet dat je dit hebt gezegd.
Als de respondent wil stoppen	Als je tijdens het gesprek niet meer verder wilt, mag je dit aangeven. Dan stoppen wij hiermee.
Vertellen dat het gesprek opgenomen wordt.	Het gesprek wordt opgenomen. Dit wordt alleen met geluid gedaan. Zo kunnen wij het gesprek naderhand nog terughalen en hoeven we niet alles nu mee te schrijven. Zo kunnen we beter met elkaar praten.
Introducerende vragen	
Interview vragen	Topic: Ervaringen met de VE (goed en minder goed) Wat vindt je goed aan de VoorleesExpress? (laat voorbeeld geven) Hoe komt het dat je dit goed vindt? Wat heeft jouw kind geholpen met taal? (Bijvoorbeeld: werkwijze vrijwilliger, soort boeken, taalspelletjes, vrijwilliger die dingen voordeed, etc.) En wat heeft jouw zelf geholpen? (Bijvoorbeeld: werkwijze vrijwilliger, soort boeken, taalspelletjes, vrijwilliger die dingen voordeed, etc.) Wat vind je minder goed aan de VoorleesExpress? Hoe komt het dat je dit minder goed vond? Hoe vond je de begeleiding van de vrijwilliger? Wat was er goed/wat kon beter?

	Topic: Afronding Toen je klaar was met de VoorleesExpress, hoe zag dit eruit? Wat vond je daar goed aan? Wat kan er nog beter? Is jouw kind nu beter in de Nederlandse taal? Ben je nu beter in de Nederlandse taal? Waaraan is dat te merken? Heb je nog iets nodig nu de VoorleesExpress is afgerond op het gebied van taal/begeleiding? Zo ja, wat heb je precies nog nodig? Zou je nu een ander project van de bibliotheek willen volgen over taal? Zo ja, zou je dit samen met uw kind willen volgen? Of alleen? Wat zou voor jouw het project nuttig/leuk maken? (Denk aan, informatie over lezen, samen lezen, samen boeken uitzoeken, hulp bij lezen, taalspelletjes) Topic: Taalhuis Ken je het Taalhuis? Zo ja: wat vind je van het Taalhuis? Zo nee: (interviewer legt Taalhuis eerst uit) Zou je nu de stap willen/kunnen maken naar het Taalhuis? Zo ja, hoe komt dat? Zo nee, waarom niet? En wat heb je nodig om deze stap wel te kunnen maken?
Afsluiting interview	Wil je nog iets anders vertellen of heeft u nog andere vragen?
Uitleggen wat het zal zijn	Dit interview wordt helemaal uitgetypt. Het interview blijft helemaal anoniem.
Bedanken voor het interview	Heel erg bedankt dat je de tijd wilde nemen voor dit interview. Wij hebben veel interessante en nuttige informatie dankzij jou.

Bijlage C Interviewguide vrijwilligers

intro	Hartelijk dank voor het deelnemen aan dit onderzoek. In dit gesprek zullen wij een aantal vragen stellen over de werking en tevredenheid van de VoorleesExpress. Zouden wij dit op mogen nemen? Dit blijft verder anoniem en zullen wij alleen uittypen voor het gebruik van dit onderzoek.
Topics aangeven	• Ervaringen • Verbeterpunten • Het verloop • Afronding • Projecten
Uitleg over het doel van het onderzoek	Wij willen dit gesprek met u voeren om meer te weten te komen over uw ervaringen bij de VoorleesExpress, en weten wat er volgens u al goed gaat en nog verbeterd kan worden. Uw hulp en eerlijke antwoorden kunnen ervoor zorgen dat we veel dingen kunnen verbeteren.
Aangeven dat de gegevens anoniem en vertrouwelijk verwerkt worden.	Het gesprek krijgt niemand te horen. Het opnemen is voor onszelf. We zetten dit gesprek in ons verslag. Daarbij worden er geen namen genoemd. Niemand weet dat u dit heeft gezegd.
Als de respondent wil stoppen	Als u tijdens het gesprek niet meer verder wilt, mag u dit aangeven. Dan stoppen wij hiermee.
Vertellen dat het gesprek opgenomen wordt.	Het gesprek wordt opgenomen. Dit wordt alleen met geluid gedaan. Zo kunnen wij het gesprek naderhand nog terughalen en hoeven we niet alles nu mee te schrijven. Zo kunnen we beter met elkaar praten.
Introducerende vragen	Wanneer heb je (u) meegedaan aan de VoorleesExpress?
Interview vragen	Wat vind je (u) goed aan de VoorleesExpress? Hoe komt het dat je (u) dit zo goed vindt? Wat vind je (u) minder goed aan de VoorleesExpress? Hoe komt het dat je (u) dit minder goed vond? Was u enthousiast over de VoorleesExpress? Hoe was de klik tussen u en de ouder? Hoe was de klik tussen jou (u) en het kind? Als je (u) een dag de baas zou mogen zijn van de VoorleesExpress, wat zou je (u) dan willen veranderen? Waarom zou je (u) dat willen veranderen? Hoe zou je (u) dat willen veranderen? Hoe zijn de 20 weken verlopen?

	Wat verwacht je van de medewerkers van de VoorleesExpress? Merk je dat het kind en/of ouder vooruit is gegaan in de taal door de VoorleesExpress? Hoe vond je de afronding van de VoorleesExpress? Hoe werkte je naar de afronding toe met het gezin? Wat kan er nog beter aan de afronding van de VoorleesExpress? Heb jij zelf nog iets nodig nu het is afgerond? Vind je dat het gezin nog iets nodig heeft nu de VoorleesExpress is afgerond (op het gebied van taalondersteuning)? Wat zouden zij nog nodig hebben? Heb je het gezin doorverwezen naar een ander taalproject van de bibliotheek? (Bv Taalcafé) Of een taalproject elders? Ben je bekend met het Taalhuis? (Zo nee: kort toelichten) Zo ja: Zou het Taalhuis van toepassing zijn op jouw gezin? Zo ja: zou jouw gezin de overstap kunnen maken naar het Taalhuis op dit moment? Waarom wel/niet? Wij zijn bezig met het ontwerpen van een project dat kan worden ingezet na afronding van de VoorleesExpress. In koppeling met het Taalhuis. Heb jij misschien nog ideeën voor ons, over wat zo'n project leuk en nuttig zou kunnen maken?
afsluiting interview	Wil je nog iets anders vertellen of heb je nog andere vragen?
uitleggen wat het vervolg zal zijn	Dit interview wordt helemaal uitgetypt. Het interview blijft helemaal anoniem.
bedanken voor het interview	Heel erg bedankt dat je de tijd wilde nemen voor dit interview. Wij hebben veel interessante en nuttige informatie dankzij jou.

Bijlage D Vragenlijst

*De vragenlijst is verzonden via google drive formulieren, maar wordt hieronder in Word-format beschreven.

Hartelijk dank voor het deelnemen aan dit onderzoek. In deze vragenlijst zullen wij een aantal vragen stellen. Door middel hiervan willen wij een beter beeld krijgen over de werking van de VoorleesExpress in jullie regio en over de ervaringen van betrokkenen. Het invullen van de vragenlijst zal hooguit 15 minuten duren.

Het onderzoek blijft anoniem. Wel is het belangrijk dat u de locatie invult hieronder. Als u interesse heeft in de resultaten van het onderzoek kunt u eventueel aan het einde van de vragenlijst ja of nee aanvinken, als u op de hoogte gehouden wilt worden van de resultaten.

Wij willen door deze vragenlijst meer te weten te komen over hoe het op jullie locatie precies te werk gaat en wat uw ervaringen zijn. Uw hulp en eerlijke antwoorden kunnen ervoor zorgen dat we een breder beeld krijgen over de VoorleesExpress in de verschillende regio's en zo andere regio's kunnen helpen.

Locatie(s) VoorleesExpress

-

Algemene informatie

De vragen in dit topic gaan over hoe de VoorleesExpress op jullie locatie eruit ziet

1. Wat is uw functie bij de VoorleesExpress?

Werkwijze

De vragen in dit topic gaan over hoe de VoorleesExpress op jullie locatie te werk gaat.

2. Welke partners zijn bij jullie aangesloten en wat zijn hun taken op het gebied van gezinsbegeleiding?
3. Werken jullie samen met meerdere gemeenten op het gebied van begeleiding van de gezinnen? Zo ja welke, en hoe ziet deze samenwerking er precies uit?
4. In hoeverre werken jullie ook samen met andere locaties van de VoorleesExpress? Indien er samenwerking is, hoe ziet deze er precies uit?(bijvoorbeeld: Ideeën uitwisselen, overdracht, gezinnen verwijzen naar andere locaties/projecten)
5. In hoeverre is er op jullie locatie een samenwerking met andere taalgerichte projecten van de bibliotheek? Bijvoorbeeld met Taalhuis? Hoe ziet deze samenwerking er dan uit?
6. Is er behoefte aan een dergelijke samenwerking? Waarom wel/niet?

Afronding

De vragen in dit topic gaan over de afronding van de VoorleesExpress bij jullie.

7. Hoe vindt de afronding van het traject van 20 weken bij jullie plaats?
8. Is er nog contact met gezinnen na de afronding? Zo ja, hoe ziet dit contact er precies uit? Zo nee, waarom is daar niet voor gekozen?
9. Worden de gezinnen, na afronding van de VoorleesExpress, doorverwezen naar een ander (taal)project, indien nodig?
10. Zo ja, waarheen? En wat houdt dit (taal)project precies in?
11. Zo nee, waarom niet?

Ervaringen

In dit topic worden vragen gesteld over de ervaringen van zowel jullie als medewerkers, als ervaringen van gezinnen en vrijwilligers.

12. Wat zijn de positieve en/of negatieve ervaringen die jullie terug horen van de vrijwilligers? (met betrekking tot: begeleiding en vooruitgang in taalontwikkeling van de gezinnen)
13. Wat zijn de positieve en/of negatieve ervaringen die jullie terug horen van de gezinnen? (met betrekking tot: begeleiding, vooruitgang in taal, aanbod vervolgprojecten)
14. Wat zijn, volgens jullie, de positieve aspecten van de VoorleesExpress?
15. Waar ligt, volgens jullie, nog verbetering?
16. Heeft u nog eventuele ideeën of tips voor een vervolgproject na afloop van de VoorleesExpress?

Hou mij op de hoogte van het onderzoek?

- ☐ Ja
- ☐ Nee

Hartelijk bedankt voor het invullen van deze vragenlijst. Groeten, Iris Hopman en Niobe Maessen

Bijlage E Interviewguide Taalhuis

Intro	Hartelijk dank voor het deelnemen aan dit onderzoek. In dit gesprek zullen wij een aantal vragen stellen over de werking en tevredenheid over het Taalhuis. Zouden wij dit op mogen nemen? Dit blijft verder anoniem en zullen wij alleen uittypen voor het gebruik van dit onderzoek.
Topics aangeven	• Functie • Ervaringen • Verbeterpunten • Het verloop • Overig
Uitleg over het doel van het onderzoek	Wij willen dit gesprek met u voeren om meer te weten te komen over uw ervaringen bij het Taalhuis, en wat er volgens u al goed gaat en nog verbeterd kan worden. Uw hulp en eerlijke antwoorden kunnen ervoor zorgen dat we veel dingen kunnen verbeteren.
Aangeven dat de gegevens anoniem en vertrouwelijk verwerkt worden.	Het gesprek krijgt niemand te horen. Het opnemen is voor onszelf. We zetten dit gesprek in ons verslag. Daarbij worden er geen namen genoemd. Niemand weet dat u dit heeft gezegd.
Als de respondent wil stoppen	Als u tijdens het gesprek niet meer verder wilt, of een bepaalde vraag niet wilt beantwoorden, mag u dit aangeven. Dan houden wij daar rekening mee.
Vertellen dat het gesprek opgenomen wordt.	Het gesprek wordt opgenomen. Dit wordt alleen met geluid gedaan. Zo kunnen wij het gesprek naderhand nog terughalen en hoeven we niet alles nu mee te schrijven. Zo kunnen we beter met elkaar praten.
Interview vragen	Zou u ons iets meer kunnen vertellen over wat het Taalhuis inhoudt? Hoe gaan jullie te werk? Wat is uw functie daarin? Wat is de doelgroep van het Taalhuis? Hoe komt die doelgroep bij jullie terecht/hoe bereiken jullie die doelgroep? Wat vindt u goed aan de huidige werking van het Taalhuis? En wat zijn verbeterpunten van het Taalhuis? Welke ervaringen hoort u terug van mensen die bij het Taalhuis zijn geweest? Hoe betrekken jullie vrijwilligers van de VoorleesExpress bij het Taalhuis? In hoeverre is er op dit moment samenwerking tussen het Taalhuis en de VoorleesExpress? Als er samenwerking is: hoe ziet deze eruit? Als er geen samenwerking is: waarom niet? Ligt hier een behoefte?

	Hoe zou volgens u een mogelijke verdere samenwerking tussen het Taalhuis en de VoorleesExpress eruit kunnen zien? Hoe zou het Taalhuis als vervolgstap voor de VoorleesExpress kunnen dienen? Wat is ervoor nodig om die stap te kunnen maken (tussenstap)? Heeft u verder nog ideeën suggesties ter verbetering van het Taalhuis? En suggesties ter verbetering van samenwerking tussen het Taalhuis en de VoorleesExpress?
Afsluiting interview	Wilt u nog iets anders vertellen of heeft u nog andere vragen?
Uitleggen wat het vervolg zal zijn	Dit interview wordt helemaal uitgetypt. Het interview blijft helemaal anoniem.
Bedanken voor het interview	Heel erg bedankt dat u de tijd wilde nemen voor dit interview. Wij hebben veel interessante en nuttige informatie dankzij u.

Bijlage F Interviewguide GGD

Intro	Hartelijk dank voor het deelnemen aan dit onderzoek. In dit gesprek zullen wij een aantal vragen stellen over de werking van de VoorleesExpress en wat jullie taak precies hierin is. Verder willen wij kijken naar de verschillende partners en daarvan de perspectieven die met de VoorleesExpress te maken hebben. Zouden wij dit op mogen nemen? Dit blijft verder anoniem en zullen wij alleen uittypen voor het gebruik van dit onderzoek.
Topics aangeven	• Werkwijze • Gezinnen • Ervaringen
Uitleg over het doel van het onderzoek	Wij willen dit gesprek met u voeren om meer te weten te komen over uw ervaringen bij de VoorleesExpress, de werking van jullie samen met de VoorleesExpress en de verschillende perspectieven. Uw hulp en eerlijke antwoorden kunnen ervoor zorgen dat we veel dingen kunnen verbeteren en een breder beeld hiervan krijgen.
Aangeven dat de gegevens anoniem en vertrouwelijk verwerkt worden.	Het gesprek krijgt niemand te horen. Het opnemen is voor onszelf. We zetten dit gesprek in ons verslag. Daarbij worden er geen namen genoemd. Niemand weet dat u dit heeft gezegd.
Als de respondent wil stoppen	Als u tijdens het gesprek niet meer verder wilt, mag u dit aangeven. Dan stoppen wij hiermee.
Vertellen dat het gesprek opgenomen wordt.	Het gesprek wordt opgenomen. Dit wordt alleen met geluid gedaan. Zo kunnen wij het gesprek naderhand nog terughalen en hoeven we niet alles nu mee te schrijven. Zo kunnen we beter met elkaar praten.
Introducerende vragen	Kunt u ons vertellen wat precies uw functie is?
Interview vragen	Hoe vindt u dat de VoorleesExpress te werk gaat? Wat vindt u goed aan de werking? Wat vindt u dat er nog verbeterd kan worden aan de werking? Hoe komen gezinnen bij de VoorleesExpress terecht? Hoe verwijzen jullie deze gezinnen? Welke rol spelen jullie in het signaleren en doorverwijzen? Waar let u op tijdens het verwijzen van de gezinnen naar de VoorleesExpress? Volgt u het verloop van de gezinnen tijdens het meedoen aan de VoorleesExpress? zo ja, hoe?

	Ziet u veel gezinnen tussentijds of naderhand terug als de VoorleesExpress is afgerond? Wat merkt u aan de gezinnen nadat zij de VoorleesExpress hebben afgerond? Merkt u dat gezinnen na afronding nog meer nodig hebben op het gebied van taal? Hoe spelen jullie hier op in? (doorverwijzen) Wat vindt u van de afronding van de VoorleesExpress?
Afsluiting interview	Wilt u nog iets anders vertellen of heeft u nog andere vragen?
Uitleggen wat het vervolg zal zijn	Dit interview wordt helemaal uitgetypt. Het interview blijft helemaal anoniem.
Bedanken voor het interview	Heel erg bedankt dat u de tijd wilde nemen voor dit interview. wij hebben veel interessante en nuttige informatie dankzij u.

Bijlage G Interviewgide Medewerkers

Intro	Hartelijk dank voor het deelnemen aan dit onderzoek. In dit gesprek zullen wij een aantal vragen stellen over de werking en tevredenheid over de VoorleesExpress. Zouden wij dit op mogen nemen? Dit blijft verder anoniem en zullen wij alleen uittypen voor het gebruik van dit onderzoek.
Topics aangeven	• Functie • Ervaringen • Verbeterpunten • Het verloop
Uitleg over het doel van het onderzoek	Wij willen dit gesprek met u voeren om meer te weten te komen over uw ervaringen bij de VoorleesExpress, en wat er volgens u al goed gaat en nog verbeterd kan worden. Uw hulp en eerlijke antwoorden kunnen ervoor zorgen dat we veel dingen kunnen verbeteren.
Aangeven dat de gegevens anoniem en vertrouwelijk verwerkt worden.	Het gesprek krijgt niemand te horen. Het opnemen is voor onszelf. We zetten dit gesprek in ons verslag. Daarbij worden er geen namen genoemd. Niemand weet dat u dit heeft gezegd.
Als de respondent wil stoppen	Als u tijdens het gesprek niet meer verder wilt, of een bepaalde vraag niet wilt beantwoorden, mag u dit aangeven. Dan houden wij daar rekening mee.
Vertellen dat het gesprek opgenomen wordt.	Het gesprek wordt opgenomen. Dit wordt alleen met geluid gedaan. Zo kunnen wij het gesprek naderhand nog terughalen en hoeven we niet alles nu mee te schrijven. Zo kunnen we beter met elkaar praten.
Introducerende vragen	Kunt u ons vertellen wat uw functie is en wat daarmee de link met de VoorleesExpress is?
Interview vragen	Hoe vindt u dat de VoorleesExpress te werk gaat? Wat vindt u goed aan de werking? Wat vindt u dat er nog verbeterd kan worden aan de werking? Hoe komen gezinnen bij de VoorleesExpress terecht? Welke rol speelt school in het signaleren en verwijzen van gezinnen naar de VoorleesExpress? Wat is uw rol daarin? Wat zijn uw ervaringen met de VoorleesExpress? Krijgt u wel eens ervaringen terug van scholen/gezinnen etc. Over de VoorleesExpress? Zo ja welke?

	Zijn er andere projecten of organisaties waar gezinnen naartoe worden verwezen, bijvoorbeeld na afronding van de VoorleesExpress? Of in plaats van de VoorleesExpress? Zo ja, welke? Zo nee, waarom niet? En is daar behoefte aan? Wat is er al geprobeerd om gezinnen naar toe te verwijzen nadat de VoorleesExpress is afgerond? Is er al geprobeerd iets te ontwikkelen als 'product' als vervolg op de VoorleesExpress? (Projecten op school) Zo ja wat? In hoeverre heeft dit gewerkt? Zijn er al bestaande programma's waarop aangesloten kan worden als gezinnen klaar zijn bij de VoorleesExpress? Het doel van ons onderzoek is om een product te ontwerpen waar gezinnen mee aan de slag kunnen wanneer zij de VoorleesExpress hebben afgerond. Heeft u hiervoor misschien nog ideeën of tips waar wij rekening mee kunnen houden? Zo ja, welke?
Afsluiting interview	Wilt u nog iets anders vertellen of heeft u nog andere vragen?
Uitleggen wat het vervolg zal zijn	Dit interview wordt helemaal uitgetypt. Het interview blijft helemaal anoniem.
Bedanken voor het interview	Heel erg bedankt dat u de tijd wilde nemen voor dit interview. Wij hebben veel interessante en nuttige informatie dankzij u.

Bijlage H Mindmap Topics

Ervaringen (goed en minder goed): De beleving van de gezinnen tijdens het Voorlees traject op verschillende gebieden.

- begeleiding vanuit de bieb
- begeleiding vanuit de vrijwilliger
- klik met de vrijwilliger
- vooruitgang met taal
- Wensen ten aanzien van begeleiding
- Wensen ten aanzien van een vervolg
- Hebben ze een juist beeld van de VoorleesExpress

Afronding: De afsluiting van de VoorleesExpress en het vervolg hierop.

- Hoe verliep de afronding thuis
- Hoe verliep de afronding met de bieb
- Is er nu nog iets extra nodig na afloop op het gebied van taal
- is er nu nog iets extra nodig na afloop op het gebied van begeleiding

Wensen en behoeften: Wat zijn de wensen op dit moment en wat is er nodig om dat te bereiken.

- Wat wordt er nu verwacht van de begeleiding vanuit de bieb
- Wat zien ze nu liever anders
- Hoe kan het nu verbeterd worden
- Waar ligt hun eigen behoeften nu
- Waar ligt de behoefte van een ander

Taalhuis/andere projecten: De kennis van projecten en wat er nodig is om overstap te maken.

- wordt de bieb gezien als alleen iets met boeken lenen
- zijn andere projecten van de bieb bekend
- kennen de gezinnen het Taalhuis
- zouden ze naar het Taalhuis NU toestappen
- waarom zouden ze dat nu wel/niet doen
- wat hebben ze nog nodig om de stap te maken
- ideeën voor vervolg projecten

Overig

- Alle uitspraken en zinnen die niet onder de topics vallen, maar eventueel wel een bijdrage leveren aan het onderzoek

Vragenlijst

Werkwijze: De manier waarop deze locatie van de VoorleesExpress te werk gaat.

- andere partners
- meerdere gemeentes
- samenwerking
- hoe ziet dit eruit?
- met wie?

- samenwerking andere projecten
- samenwerking andere taalgerichte projecten

Afronding: Hoe wordt er gewerkt na een goede afsluiting en hoe worden de gezinnen verder begeleid

- hoe ziet de afronding eruit bij gezinnen thuis?
- afronding vanuit de organisatie
- wordt er nog contact behouden met vrijwilligers
- wordt er nog contact behouden met gezinnen
- hoe ziet het contact eruit
- doorverwijzen andere projecten
- Taalhuis, bestaat die samenwerking wel of niet
- ideeën en tips over vervolg trajecten

ervaringen: Hoe ziet de organisatie de ervaringen van de gezinnen en vrijwilligers en wat ervaren zij zelf

- positieve ervaringen
- negatieve ervaringen
- begeleiding
- vooruitgang taal
- de klik
- wensen
- vervolg
- verbetering

Bijlage I Overige resultaten

Uit de interviews zijn een paar aandachtspunten naar voren gekomen die geen betrekking hebben op de onderzoeksvraag, maar mogelijk wel relevant zijn voor de organisatie.

- Vrijwilligers geven aan dat de doorverwijzing van de GGD niet optimaal verloopt. Dit betreft het verstrekken van achtergrondinformatie, bijvoorbeeld over de reden van aanmelding, waardoor zij daar niet op kunnen inspelen.
- Vrijwilligers zouden graag zien dat scholen meer betrokken worden bij de VoorleesExpress. Contact met de leerkracht is van belang om te komen tot een adequate afstemming. In dit onderzoek is de koppeling met basisscholen niet aan de orde, aangezien uit het vooronderzoek al bleek dat daar weinig of geen samenwerking is. In goed overleg is besloten dit niet nader te onderzoeken.

Bijlage J Geheimhoudingsverklaring 1

Verklaring geheimhouding en zorgvuldige omgang met persoonsgegevens door studentonderzoeker

Onderzoek bij mensen of verzamelen van gegevens van mensen vereist bijzondere zorgvuldigheid. Om de privacy van betrokkenen te waarborgen, dien je als studentonderzoeker altijd vertrouwelijk en zorgvuldig met die informatie om te gaan.

Deze geheimhoudingsplicht geldt voor alle medewerkers in zorg en welzijn. Je verbindt je aan geheimhouding door het ondertekenen van deze verklaring.

In te vullen door student:

Studentnummer	568579
Naam	Iris Hopman
Opleiding	Pedagogiek
Geboortedatum	29-03-1997
Geboorteplaats	Nijmegen

Hierbij verklaar ik dat:

- ik op de hoogte ben van de informatie en werkwijze zoals vastgelegd is in deze *Gedragcode*. Ik begrijp de informatie en werkwijze en zal me eraan houden zolang ik studeer aan de HAN;
- ik in dit kader aan niemand identificeerbaar zal openbaren wat mij tijdens het onderzoek is verteld of wat ik op een andere manier te weten ben gekomen;
- ik zorgvuldig en verantwoord omga met de onderzoeksgegevens en met de aan mij verleende toegang tot digitale gegevensdragers.

Datum	06-02-2019
Handtekening	

Bijlage K Geheimhoudingsverklaring 2

Verklaring geheimhouding en zorgvuldige omgang met persoonsgegevens door studentonderzoeker

Onderzoek bij mensen of verzamelen van gegevens van mensen vereist bijzondere zorgvuldigheid. Om de privacy van betrokkenen te waarborgen, dien je als studentonderzoeker altijd vertrouwelijk en zorgvuldig met die informatie om te gaan.

Deze geheimhoudingsplicht geldt voor alle medewerkers in zorg en welzijn. Je verbindt je aan geheimhouding door het ondertekenen van deze verklaring.

In te vullen door student:

Studentnummer	569435
Naam	Niobe Maessen
Opleiding	Pedagogiek
Geboortedatum	07-04-1997
Geboorteplaats	Nijmegen

Hierbij verklaar ik dat:

- ik op de hoogte ben van de informatie en werkwijze zoals vastgelegd is in deze *Gedragscode*. Ik begrijp de informatie en werkwijze en zal me eraan houden zolang ik studeer aan de HAN;
- ik in dit kader aan niemand identificeerbaar zal openbaren wat mij tijdens het onderzoek is verteld of wat ik op een andere manier te weten ben gekomen;
- ik zorgvuldig en verantwoord omga met de onderzoeksgegevens en met de aan mij verleende toegang tot digitale gegevensdragers.

Datum	06-02-2019
Handtekening	